

BUITEN

11^e JAARGANG N°. 14.

ZATERDAG 7 APRIL 1917.

Foto C. Steenberg.

DE SLOTGRACHT VAN HET KASTEEL WITTEM IN ZUID-LIMBURG.

Redacteur: Mr. A. LOOSJES.

INHOUD:

DE SLOTGRACHT VAN HET KASTEEL WITTEM IN ZUID-LIMBURG. ILLUSTRATIE	BLZ. 157
DE STERRENHEMEL IN APRIL, DOOR A. A. N.	„ 158
DE BELANGWEKKENDE GESCHIEDENIS VAN MEVROUW BALFAME, DOOR GERTRUDE ATHERTON (14).	„ 159
ST. JACOB ZONDER SLAAPMUTS, DOOR C. L. H., (GEÏLLUSTREERD).	BLZ. 160 EN 161
JUDASPENNING EN TREMULA, DOOR F. W. DRIJVER	BLZ. 161
EEN EN ANDER OVER DE TAMME EENDENRASSEN, DOOR C. S. TH. VAN GINK, (GEÏLLUSTREERD).	BLZ. 162 EN 163
JONGE EENDEN EN ZONNESTEEK, DOOR G.	BLZ. 163
EEN HANDIG OPERATEUR, DOOR J. H. FABRE. VERTAALD DOOR G. H. PRINSEN GEERLIGS.	„ 163
KIEVIT EN TURELUUR, DOOR J. VIJVERBERG, (GEÏLL.). BLZ. 164 EN 165	
HET KLEUREN VAN PAASCHEIEREN BIJ DE HOEZOELLEN, DOOR G. WIJGMANS, (GEÏLLUSTREERD).	BLZ. 165 EN 166
AMSTERDAMSCH E POORTEN, DOOR S. KALFF, (GEÏLLUSTREERD) (SLOT).	BLZ. 166 EN 167
HET AMERIKAANSCH DUEL, DOOR EWALD GERHARD SEELIGER (19).	BLZ. 167
DE NEWA VOOR PETROGRAD. ILLUSTRATIE.	„ 168
LEO TOLSTOI'S EERSTE EN ZIJN LAATSTE GEDACHTE, DOOR S.	„ 168

DE STERRENHEMEL IN APRIL.

HET volgende overzicht geeft den stand der sterrebeelden voor 10.5 uur sterretijd, d.i. omstreeks 9 uur middelbaren tijd. Men zie het Aprilkaartje van de N. R. Ct., dat voor 10 uur sterretijd geldt.

Zenith: Groote Beer;
Noorden: Andromeda, kleine Beer, Cassiopeia, Cepheus, Hagedis, Zwaan;
Noordoosten: Draak, Lier;
Oosten: Boötes, Hercules, Jachthonden, Kroon, Slang, Weegschaal;
Zuidoosten: Hoofdhaar van Berenice, Maagd;
Zuiden: Schip Argo, Beker, groote en kleine Leeuw, Luchtpomp, Raaf, Sextant, Waterslang;
Zuidwesten: Groote en kleine Hond, Kreeft;
Westen: Eenhoorn, Lynx, Orion, Stier, Tweelingen, Wagenman;
Noordwesten: Driehoek, Giraffe, Perseus.

De Melkweg is in den vooravond nauwelijks zichtbaar. Hij loopt te 9 uur van het Zuidwesten naar het Noordoosten en bereikt in het sterrebeeld Perseus een hoogte van slechts dertig graden. Des te prachtiger vertoont hij zich echter in den nacht, als het sterrebeeld Zwaan dicht bij het Zenith staat, de Arend hoog gerezen is en de Schutter in het Zuiden te zien is. De beste tijd om den Melkweg te zien is omstreeks 19 uur sterretijd en dat uur komt in het voorjaar met de vroege ochtenduren overeen. Ik verwijs naar de uiteenzetting in Buiten IX No. 14.

Algol minima zijn in April nog maar zelden waarneembaar: in den vooravond staat het sterrebeeld Perseus vrij laag in het Noordwesten, in den nacht zeer laag in het Noordoosten. Alleen het minimum van 13 April, te 9 uur, zal men nog vrij behoorlijk kunnen waarnemen. De ster α Cygni is nu aan den morgenhemel zichtbaar; zij heeft haar maximum van helderheid al gehad en zal wel niet heel lang meer in een binocle te zien zijn.

Het Zodiakaallicht kan waarschijnlijk omstreeks half April nog wel aan den avondhemel gezien worden; in de eerste dagen der maand hindert de maan, die den 7^{en} vol is.

Ook zal men mogelijkerwijs den *Gegenschein* nog kunnen waarnemen, in de buurt van de ster Spica (α van de Maagd).

De *tijdsvereffening* neemt in April nog af: den 1^{en} is de zon vier minuten bij de klok vóór, den 30^{en} drie minuten achter, zoodat deze heele maand een zonnwijzer nagenoeg den juisten middelbaren tijd aangeeft.

Omstreeks 20 April zijn er na middernacht *vallende sterren* te verwachten, met een straalpunt in de Lier, en die naar dezen

radiant *Lyriden* heeten. Zij hebben naar alle waarschijnlijkheid eens deel uitgemaakt van een heldere komeet, verschenen in 1861; in de laatste jaren is de vroeger rijke Lyridenzwerm steeds zeer arm geweest.

Mercurius is in de tweede helft van April avondster; zij bereikt den 24^{en} haar grootste oostelijke elongatie van 22°. Wie omstreeks dezen tijd boven de plek, waar de zon is ondergegaan, in de heldere schemering zoekt heeft groote kans, de planeet te zien. Mogelijkerwijs kan daarbij nog van dienst zijn, dat zij 16 April 3° ten Noorden van de veel helderder planeet Jupiter staat.

Venus en *Mars* zijn niet waarneembaar.

Jupiter verdwijnt in de avondschemering en is nog maar alleen kort na zonsondergang te zien.

Saturnus is deze maand nog tot na middernacht waarneembaar.

Er is eenige dagen lang een vrij heldere *Komeet* aan den avondhemel zichtbaar geweest; maar als dit nummer verschijnt, zal zij al te dicht bij de zon staan om goed gezien te kunnen worden.

In den Arend staat de komeet 1916 B, die volgens de verwachting een mooi object moet worden, maar voorloopig nog heel zwak is, en in een kijker van 75 mM. pas met groote moeite is te zien. Misschien is er de volgende maand aanleiding, om iets meer van deze komeet te zeggen.

CASSIOPEIA.

Tegenover den grooten Beer d.i. aan den overkant en op ongeveer gelijken afstand van de Pool, is de bekende W van Cassiopeia te vinden, bestaande uit de sterren α , β en γ van de tweede, δ en ϵ van de derde grootte. Gewoonlijk is γ de helderste, maar α is naar het schijnt meermalen helderder dan γ geweest, en wordt opgegeven als variabel tusschen de grenzen 2^m.1 en 2^m.6. De ster γ is een van de weinige heldere sterren, die in haar spectrum steeds lichte lijnen (met name van Waterstof) vertoont: sommige veranderlijke sterren, zoals *Mira Ceti*, doen dat alleen tijdens de maxima harer helderheid.

Het sterrebeeld Cassiopeia draagt bij Ptolemaeus den iets afwijkenden naam *Κασσιόπειαι*; de oude atlanten beelden een op een troon zetelende vrouwenfiguur af, met het gezicht gekeerd naar Perseus.

Cassiopeia ligt midden in den Melkweg, en is dus rijk aan sterrenhoopen. Drie er van, reeds in kleine kijkers gemakkelijk waarneembaar, zijn op het kaartje door een kruisje aangegeven. Rechts vindt men M 52, wat lager N. G. C. 7789 — d.i. N°. 7789 van den door Dreyer in 1888 uitgegeven *New General Catalogue*, bevattende een zeer beknopte beschrijving van 7840 nevelvlekken en sterrenhoopen — en bij δ M 103; hier staan in de onmiddellijke omgeving nog twee andere.

Maar de grootste merkwaardigheid van het sterrebeeld is wel de *Nieuwe Ster*, in 1572 door den beroemden Deenschen astronoom Tycho Brahe waargenomen: op het kaartje is zij door een kringetje aangegeven. Tot zijn verbazing zijn Tycho den 11^{en} November in Cassiopeia een ster, helderder dan Sirius, die nog in glans toenam, en een paar weken lang zelfs Venus evenaarde en op klaarlichten dag gezien kon worden. Zij werd

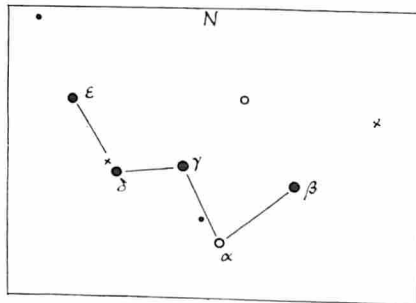
weldra zwakker, maar bleef toch tot in de lente van 1574 zichtbaar.

Ook Kepler beschrijft een door hem waargenomen Nieuwe Ster, die in October 1604 in den Slangendrager opvlamde, eenige weken lang Sirius in helderheid overtrof, en tot de lente van 1606 zichtbaar bleef.

Dergelijke in het oog vallende verschijningen zijn uiterst zeldzaam. Wel werden in de 19^e eeuw — uit de 18^e is geen *Nova* bekend — met behulp van den kijker en, vooral, van de fotografische plaat, een 25-tal Nieuwe Sterren waargenomen, maar slechts in twee gevallen werd daarbij de helderheid van de Poolster bereikt: *T Coronae borealis*, die den 12^{en} Mei 1866 in weinige uren tot een meer dan 1000-voudige helderheid steeg, en *Nova Persei*, die den 22^{en} Februari 1901 als ster der 3^e grootte ontdekt werd, den 23^{en} helderder dan Capella was, om vervolgens langzaam af te nemen en omstreeks 1 Juli voor het bloote oog te verdwijnen. Op grond van de eigenaardigheden van het spectrum der Novae neemt men aan, dat het verschijnsel ontstaat, doordat een ster een kosmische stofwolk ontmoet, zooals er zeer waarschijnlijk vele van zeer groote uitbreidbaarheid het sterrenstelsel bevolken. Daar deze wolken voornamelijk in het Melkwegvlak gevonden worden, komen bijna alle Novae in of vlak bij den Melkweg voor.

Het sterrebeeld Cassiopeia bevat een paar mooie dubbelsterren, waarvan er twee op de kaart staan: de ster der vierde grootte, in den linker bovenhoek (eigenlijk een drievoudige ster, daar de hoofdster twee begeleiders heeft, een van de grootte 8 op 2^{''} schen α en γ , eveneens een ster der vierde grootte, met een belang gerekte ellips met een groote as van 16^{''} om elkaar wentelen.

A. A. N.

De belangwekkende geschiedenis van Mevrouw Balfame

(14) DOOR GERTRUDE ATHERTON.

DE jongemannen verlieten het huis, en gingen naar een gereserveerde kamer achter in hun geliefkoosde bodega. Twintig minuten lang repeteerden zij het interview zorgvuldig, terwijl zij, die aantekeningen hadden gemaakt, mogelijke tekortkomingen van het geheugen rechtzetten van hen die verkozen hadden toe te kijken zoowel als te luisteren.

Broderick en velen van de mannen waren er vast van overtuigd dat mevrouw Balfame de misdaad had bedreven; anderen geloofden, dat zij iemand anders trachtte te dekken; de minder wereldwijzen waren al evenzeer overtuigd dat geen schuldige vrouw, die Broderick zoo dikwijls had geprobeerd te verschalken hen er zoo kon „tusschnemen.” Ze had gesproken en zich voorgedaan als een onschuldige vrouw.

„Ja, zich voordoen deed ze zeker,” zei Broderick. „Ik voor mij ben ervan overtuigd, dat zij het wél gedaan heeft. Maar hoe dit ook zij, ze moet eerst behoorlijk aangeklaagd en berecht worden. Dit is een te mooi zaakje, jongens, om weg te gooien — veel te mooi en ze is voor het publiek al een persoonlijkheid. Ze is de eenige met wie we een schaduw van een kans hebben. De eenige wier arrestatie en proces de belangstelling gaande zal houden”.

„Maar zeg 's!” Het was de jongste reporter die hem in de rede viel. „Ik vind het een gemeene streek een vrouw, die misschien onschuldig is, van een misdaad te beschuldigen zonder dat je weet of zij het wel gedaan heeft — misschien moet ze wel maanden in voorarrest zitten. Zou je haar van moord willen aanklagen? Zelfs al werd ze vrijgesproken dan zou er toch haar heele leven lang wat van blijven aankleven.”

„Niet sentimenteel worden, Johnnie,” zeide Broderick geduldig. „Gevoel hoort thuis bij de overwonnenen in dit spel. Als jij net zoo lang bij het vak bent als wij dan zul je ook weten dat de juiste oplossing van welk mysterie ook, de eenvoudigste is. Balfame dronk. Hij was heftig als hij gedronken had. Op z'n best was hij een lamstraal. Zij móét hem wel gehaat hebben. Om dat te begrijpen heb je haar maar aan te zien. Wij hebben alle réden om te gelooven dat zij hem werkelijk haatte, en dat haar vrienden dit wisten. Twee jaar geleden dacht zij over een scheiding. Dat idee liet ze varen omdat ze bang was, daardoor haar leiderschap in dit suffe provinciestedje te verliezen. Kijk maar eens goed. Ze is zoo trotsch als de duivel. En zoo hard als ijzer. Dien middag was er een heftige scène in de club voorgevallen. Hij vernederde haar in het publiek. Zij was er zoo van overstuur dat ze weg moest. Ik heb een idee dat ze die limonade vergiftigd had en ze nog net bijtijds weggooid. Zij is er net een om aan alles te denken. Natuurlijk niet heelemaal aan alles. Anders zou ze nooit op 't moment zelf dat verhaal over 't zelf opdrinten hebben verzonnen; als ze aan alles had gedacht, dan zou ze gezegd hebben dat een van de burens het had opgedronken. Maar die complicatie moeten we nog bewijzen. Maar het wijst wel op haar, zonder mankeeren. Wat wij te bewijzen hebben, en dat wel gauw, is, dat ze toen dat schot werd afgevuurd, buiten was...”

„Zou je haar dan naar den electricischen stoel willen zien gaan?” zeide de jonge Loring, vol verbazing.

„Waarachtig niet. Daar bestaat ook niet het minste gevaar voor. Vrouwen als zij gaan niet naar den stoel. Al kreeg ze ook maar gevangenisstraf, dan zou ik de eerste zijn om een petitie op touw te zetten om haar vrij te laten, want ze is haar kruis waard, en ik ben alleen maar uit op goeie copie.” Hij wendde zich tot Ryder Bruce van de avondeditie van zijn blad. „Maak jij dat Duitsche dienstmeisje het hof. Ze haat ons allemaal, omdat wij de Amerikaanse pers vertegenwoordigen. Dat heb ik allang in de gaten. En ik geloof niet dat ze heelemaal zoo stom is als ze er uitziet. Ik geloof dat ze wel een en ander zou kunnen vertellen als ze maar wou — er zijn weinig meiden die dat niet kunnen — en dat ze bij het onderzoek alleen maar deed alsof ze niets wist omdat ze kapot was van de kiespijn, en de zaak zoo gauw mogelijk van de baan wenschte. Welnu, vanmorgen heeft ze die kies laten trekken, en nu is ze tenminste niet zóó afzichtelijk meer als eerst; jij gaat er dus maar op af, ouwe jongen. Zie dat je haar bepraat, en liefst zoo gauw mogelijk. Spaar geen geld als het noodig mocht blijken. Er is geen dag te verliezen. Probeer te ontdekken wat ze 't liefste heeft — waarschijnlijk is het iets te zenden naar haar liefje aan het front; iets degelijkers dan wanten en sokken. Begrepen?”

„Je hebt mij uitgepikt omdat ik blond ben en een rond gezicht heb en mezelf voor een Duitscher kan laten doorgaan. Ik wou dat ik een geboren Italiaan was. 'n Lekker karweitje om aan zooiets het hof te moeten maken!”

„Kom, vooruit nou maar, dan ben je de beste van 't bovenste plankje. Adieu. Ik ga eens een eigen spoor, dat ik meen gevonden te hebben, volgen. Ik zal er later wel rapport over uitbrengen. 't Kan best zijn dat 't niets is.”

XIII.

Broderick liep langzaam in de richting van Elsinore Avenue, en zocht in zijn herinnering naar zekere vluchtige indrukken, terwijl

zijn werkzame geest tevens den stroom trachtte te vinden, die ze zou verbinden.

Hij keek op zijn horloge. Hij zou om zeven uur bij de Crumleys dineeren, en het was nog tien minuten voor zeven nu. Desalniettemin begon hij nog langzamer te loopen, met de oogen op den grond gericht en gefronste wenkbrauwen.

Zondagmiddag had hij twee uren bij Alys Crumley doorgebracht. In het eerst had zij, naar het leek, liever niet gepraat over de dingen den moord betreffende, die niet iedereen wist, doch toen hij haar een „goede kameraad” had genoemd, en haar eraan had herinnerd dat courantenlui elkaar bijstaan, had zij eindelijk het tooneel beschreven, dat in de Country-Club had plaats gegrepen den middag voor Balfame's dood, en dat zij de groote tegenwoordigheid van geest had gehad te schetsen. Broderick had iedere bijzonderheid van die vlug-uitgevoerde, doch demonstratieve schets onderzocht. De groote gestalte aan het einde der zaal, de toestand waarin hij zich bevond aangeduid door een hoek der schouders, en een knappe overdrijving der gelaatsuitdrukking, die deed denken aan de lichte kunst van den caricaturist; de in spanning verkerende gestalten der mannen om hem heen; mevrouw Balfame die de zaal verliet met strak en onheilspellend gelaat; de groepen vrouwen en meisjes in houdingen die afkeer en vrees uitdrukten.

Doch toen hij deed alsof hij de schets in den zak wilde steken, had zij haar hem afgepakt, en hij had enkel de schouders opgehaald, vast vertrouwend dat hij van haar zou kunnen gedaan krijgen, dat zij haar hem zou geven als hij haar noodig had.

Hij had haar omtrent het tooneel ondervraagd, tot zich de algemeene omtrekken ervan even vast in zijn geest hadden vastgezet als in den haren. Doch er was nog iets anders geweest — een zekere indruk, die blijkbaar niets met deze scène te maken had. En nu zocht hij zijn bewonderenswaardig geheugen na naar dezen indruk; en een oogenblik later vond hij hem met een onderdrukten uitroep.

Hij had haar een complimentje gemaakt over de uitstekende gelijkenis van Dwight Rush, dien hij kende en graag mocht, en had natuurlijk opgemerkt, dat het net was alsof hij meerdere malen voor haar geposeerd had. Ze was vuurrrood geworden, doch ze had achteloos geantwoord, dat Rush een „heel gewoon, veel voorkomend type” was.

Waarschijnlijk zou Broderick den bloes vergeten hebben, ware het niet geweest, dat haar oogen plotseling een geheel andere uitdrukking hadden aangenomen, een uitdrukking van een zekere vrees, gevolgd door groote gereserveerdheid; en op hetzelfde oogenblik had hij zich herinnerd dat hij Rush gedurende dien zomer eenige malen aan het middagmaal had ontmoet, en toen had gevonden, dat hij, Rush, wel de begunstigde gast leek te zijn.

GEDREVEN door een slechts matige nieuwsgierigheid, had hij haar gevraagd, hoe ze Rush vond, en of ze hem veel sprak. Hij herinnerde zich dat zij hier onverschillig op had geantwoord, dat zij hem in geen eeuwen had gezien en absoluut geen belang in hem stelde.

Vervolgens had Broderick er haar toe gekregen te praten over mevrouw Balfame. Ja, evenals heel Elsinore, dat meelde, had zij een groote bewondering voor mevrouw Balfame, hoewel zij geloofde, dat niemand haar eigenlijk kende, dat zij onbewust leefde te midden der oppervlakkigheden harer natuur. Haar gezicht, toen zij dien dag door de zaal van de club was weggevoerd, en de eigenaardige, plotselinge verandering er van, dien dag in de Vrijdag-club, toen haar gedachten zoo duidelijk weg dwaalden van de sprekers met hun alledaagschheden, was voor Miss Crumley's temperamentvollen geest het bewijs, dat in haar „diepten, en misschien tragische mogelijkheden” woonden.

Het was Broderick duidelijk, dat haar verdenking geen oogenblik op de weduwe van den doode zelve was gevallen, doch ook bleek het in den loop van het gesprek, dat het persoonlijk enthousiasme der jonge artieste aanmerkelijk was gedaald, hoe gaarne ze „de Ster van Elsinore” ook eerst had mogen schetsen. Toen haar het vuur zeer na aan de schenen werd gelegd, had zij opgemerkt, dat zij meende even ruim van geest te zijn als wie dan ook, vooral sedert haar jaar aan de New-Yorksche pers, doch zij hield niet van gehuwde vrouwen, die voor zich een deel opeischten in wat de Natuur had bestemd voor de jongeren van beide sexen.

En toen kwam het verhaal. Miss Crumley, die ongeveer veertien dagen geleden hevige hoofdpijn had, en van de frissche avondlucht genoot, juist achter het voorhek, had mevrouw Balfame uit het hek der Steures daarnaast zien komen en Dwight Rush van aangezicht tot aangezicht zien ontmoeten. Hij had haar gevraagd haar naar huis te mogen brengen.

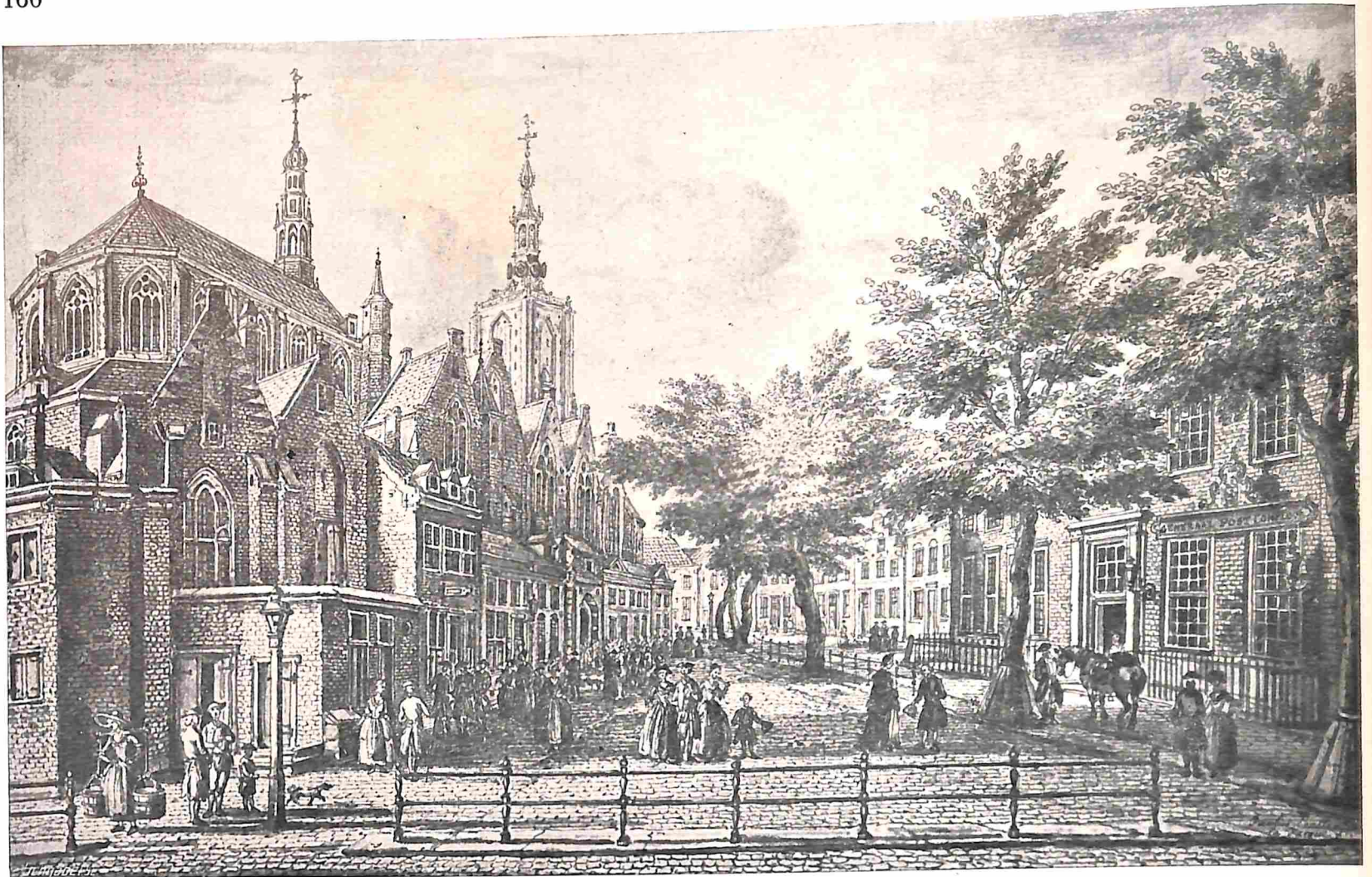
Mevrouw Balfame had erg innemende manieren, ze was van nature innemend, tenzij dan dat ze iemand niet mocht, en geen vrouw loopt liever een donkere lange laan alleen af als een man aanbiedt haar weg te brengen.

Alys zou dit niets gevonden hebben — en er achter gezorgd hebben, dat Rush die betrekkelijk nog een vreemdeling was, de kans had aangegrepen om een gunstigen indruk te maken op de leidster der Elsinorsche gezelschapskringen (neen, hij was geen poen, maar ze had dit idee nu eenmaal plotseling gekregen) — als ze niet de heele laan af hadden gekropen — ja, gekropen letterlijk.

(Wordt vervolgd).

VERBETERING.

In het vorige nummer, blz. 155, 1e kolom, regel 15 van boven, leze men in plaats van „Das Wald”: *Der Wald*.

ST. JACOB ZONDER SLAAPMUTS.

GEZICHT OP DE RIVIERVISCHMARKT MET GROOTE KERK TE 'S GRAVENHAGÉ VOÓR DE VERVANGING DER TORENSPITS.

Naar de teekening van Paulus Lafargue.

ST. JACOB ZONDER SLAAPMUTS.

TOEN eenige maanden geleden in „Buiten” onder de afbeeldingen van „zingende torens” ook de St. Jacobstoren van Den Haag verscheen, dat unicum van zeskantigen vorm in Nederland, zal ongetwijfeld, daar ben ik zeker van, menigeen de opmerking hebben gemaakt dat die gekke bekapping heelemaal niet bij den toren paste.

Volkomen juiste opmerking.

Die afschuwelijke gegoten ijzeren „bekroning”, jawel bekroning, in de wandeling veel juister en karakteristieker de slaapmuts genoemd, hoorde er heelemaal niet bij. Een vorige generatie heeft dat ding den toren op z'n kop gezet — op haar eigen hoofd ging niet meer want daar bleek ze al stevig een slaapmuts over te hebben getrokken. Die erbarmelijke ontserieing hebben we aan den gemeenteraad van 1860 te danken gehad. Ze troont dus al ruim een halve eeuw daar hoog in de lucht.

Maar... wie scherpe kijkers heeft, heeft een merkwaardigheid opgemerkt (ook op de afbeelding op de volgende bladzijde te zien). Onder het gruwelijk lompe, ijzeren misbaksel zit nog de oude fraaie peer, welke de oorspronkelijke, sierlijke bekroning van der Hag he hoogsten toren eertijds heeft uitgemaakt.

Hoe die gekke toestand van twee torenspitsen over elkaar ontstaan is?

De toren is, zooals veelal bij Hervormde kerken in ons land, het eigendom der burgerlijke gemeente.

Toen die toren tusschen 1850 en 1860 gerestaureerd werd — een jaar of wat geleden is het weer gebeurd — bleek hij leelijk in verval te zijn en heel wat geld te verslinden. Zoo waren b.v. de contreforts zóó verpulverd dat hier en daar de hand het gruis zoo kon wegkrabbelen. Toen men met het werk de spits naderde hield de Commissie van Plaatselijke Werken beraad en het resultaat dier beraadslagingen was in April 1858 een voorstel aan den Raad om /14000 te voteeren voor herstel van den ouden spits omdat, zooals B. en W. zeiden „deze vernieuwing het geheel van den St. Jacobskerk in één stijl brengt — daar mankeerde anders nog heel wat aan, getuige de huidige restauratie — en daardoor de groote sommen aan den toren ten koste gelegd en de tijd van werkzaamheid daaraan besteed, toch iets schoons zullen opleveren”.

Edoch, de Raad die erg op den penning was, stemde 27 April 1858 dat verstandige voorstel af met 20 tegen 7 stemmen.

Onnoodig te zeggen dat per saldo de zuinigheid weer eens de wijsheid zou bedriegen. En daar had ze niet eens zooveel tijd voor nodig. Want binnen de twee jaar was de oude torenspits zóó en décadeerde geraakt, dat voorziening moest getroffen worden, wilde men niet de risico loopden dat op een slechten dag het heele ding naar beneden kwam tuimelen.

De gemeente-architect Van der Waayen—Pieterse trok aan 't werk. De man is ontegenzeggelijk met de beste bedoelingen bezielde geweest, maar die bezieling heeft hem niettemin tot niets meer of minder dan een vandaal gemaakt. Want zijn rapport adviseerde toch tot overdekking van die bouwvallige spits met een nieuwe — „ten einde op die wijze de klokken te kunnen schoren en aan nieuwe balken te kunnen hangen.

Het spelwerk en de klokkenzolder blijven op dezelfde hoogte, doch de plaats daarvoor wordt verruimd en verbeterd, daar die thans onooglijk is, en, door het inwateren en vermolmen van het hout, den geregelden loop van het uurwerk hindert. De wijzerborden blijven op dezelfde hoogte om geen onkosten met de verplaatsing der bewegingen te verkrijgen en omdat dezelve in de tegenwoordige hoogte goed gezien worden.

De spitsen voor de wijzerborden zijn geheel opengewerkt om het geluid der klokken te verspreiden, zoodat de toestand der tegenwoordige klokken niet regtstreeks veranderd, maar alleen gewijzigd wordt, waardoor de klank meer naar beneden zal slaan, en niet vrij, zooals thans het geval is, de lucht kan inwaaien.

Het plan is ingerigt om de geheele spits van ijzer te maken, zoodat die te samen één geheel vormt.”

Die prachtige oplossing van de quaestie zou kosten /16000, dus... /2000 méér dan de in 1858 voorgestelde goede restauratie.

En ofschoon dat geld verscheidenen der geldvaste heeren zwaar gezeten zal hebben, 't moest wel worden toegestaan, want de toestand was onhoudbaar geworden. En 2 Oct. 1860 werd 't voorstel van B. en W., dat dit rapport insloot, met 23—6 stemmen aangenomen.

De St. Jacob kreeg dus een slaapmuts op.

't Was geen gekheid om 't inderdaad „een geheel” uitmakend lompe, armdikke gietijzeren gevaarte zóó hoog op te hijschen.

Daar loopt nog steeds een legende over. De juistheid daarvan heb ik niet kunnen controleren, omdat de kolenlood het gemeentearchief ontoegankelijk heeft gemaakt. Intusschen, is ze van de weinige snuggerheid welke de spraakmakende men in die dagen het bestuur der gemeente toekende. Terecht, want het had zich ook allesbehalve snugger getoond, nog daargelaten de artistieke quaestie, alleen reeds in de financieele zijde van 't geval.

Volgens de legende dan moet een firma zoo beduidend lager feling — haar soliditeit op de aanbesteding dat haar zonder weigend. Doch toen 't op de plaatsing aan kwam... toen kwam er een klein kinkje in den kabel. Want, zei de firma, in het contract staat wel levering, maar niet plaatsing. En als ik 't gevaarte

zooveel tientallen meters hoog moet hijschen en op z'n plaats zetten, dan moet ik daar idem zooveel gulden voor hebben.

Goede raad was in den letterlijken zin duur. Want de gemeente was niet zoo goed of ze moest het extra bedrag betalen wilde ze niet haar torenspits niet op, maar aan den voet van den toren zien blijven staan en zich de risee der burgerij en de mededingster van Kampen maken.

En alles bij elkaar kostte die overkapping van een overkapping ongeveer tweemaal zooveel als het herstel van die oude overkapping zou hebben gekost.

Aldus die oude legende.

Intusschen, ze moge legende zijn of waarheid, de conclusie er in wordt zeker waarheid. Door bemiddeling toch van den wethouder voor Publieke Werken, den architect Jurriaan Kok, zal dat gietijzeren monster verwijderd worden en de oude spits in eere hersteld — hersteld in dubbele beteekenis. Aangezien de materialen en de arbeidsloonen in de 20e eeuw heel wat duurder zijn dan in 1858, zal de restauratie heel wat meer kosten dan f 15,000 en wat er aan oud-ijzerwaarde voor de slaapmuts zal verkregen worden, zal op geen stukken na de f 16,000, welke ze ons gekost heeft, ook maar benaderen.

Ons voorgeslacht heeft ons weer eens een koopje bezorgd — 't hoeveelseste al? Gelukkig dat de fout niet onherstelbaar was. En we mogen den architect eigenlijk nog wel dankbaar zijn dat hij de oude spits heeft, laten zitten.

Men had wijlen De Stuers, die zooveel voor de restauratie van de St. Jacobskerk heeft gedaan, over die dwaasheid aan den toren moeten hooren foeteren. Zijn woordenkeus liet niets te wenschen over, en men weet, z'n vocabulaire waar 't knoeien en verknoeiers betrof, was buitengewoon rijk voorzien. Wat zou hij verheugd zijn geweest te hebben kunnen vernemen dat zijn vriend dr. Cuypers, die zoo krachtig aan zijn zijde stond en ook de noodige voorlichting heeft gegeven in zake de restauratie van de kerk, nu opdracht heeft een ontwerp voor de restauratie van de torenspits te maken, welke weer herboren moet worden met al haar dakvenstertjes, ovale bovenramen, pinakels, fleuron en klokketorentjes.

En wat zou hij zich ook verheugd hebben over de restauratie van den kerkmuur, naast den toren, welke de vorige maal eigenlijk slechts half werk geweest, nu grondig is hervat en het raam dat gedeeltelijk is ingemetseld, geheel open wordt gemaakt, de dichtgemetselde looze deur nu inderdaad een deur zal worden.

'k Wacht alleen met nieuwsgierigheid af, wat zal gebeuren met de, kort voor de restauratie werd begonnen, tegen de Z.O. zijde der kerk aangeplakte in namaak renaissancestijl gebouwde kosterwoning, welke een kerkraam half blindeert en welker muur kalmweg in een travée van dat raam is ingemetseld.

Zal die woning het lot van al de aanbouwsels deelen en weer verdwijnen? En dus 't geld, er voor besteed, vrijwel nutteloos zijn geweest?

Enfin, dat is een quaestie van later zorg.

De bedoeling van deze regels is geweest mede te deelen dat, zoodra de tijdsomstandigheden wat beter zijn geworden, een voorstel tot restauratie aan den Raad zal worden gedaan en we de steigers om den St. Jacobstoren zullen zien ranken en dan weldra dien toren weer zullen zien prijken met z'n fraaie oude spits.

De kerkelijke Gemeente heeft uit erkentelijkheid voor den finantieëlen steun bij de restauratie van den Nieuwe Kerk nu der Gemeente een bijdrage in de kosten aangeboden.

Wat men nu voorheeft zal met recht zijn de kroon op het goede werk der restauratie.

Den Haag, dat toch zoo weinig heeft aan mooie, oude architectuur, kerkelijke zowel als profane, kan er slechts bij winnen.

Een halve eeuw hebben we geslapen, nu zijn we begonnen te ontwaken uit den dommel. Af de slaapmuts!

C. L. H.

Judaspenning en Tremula

De „Lunaria bienni” heet in de volkstaal nog altijd „Judaspenning”, welken naam de plant ontleent aan het feit, dat haar schijfvormige hawtjes of zaadhuidjes — welke de zaden laten doorschijnen alsof het, er op geschreven, hebreuwsche letters zijn — veel op munten gelijken.

De legende verhaalt dat de 30 zilverlingen, welke Judas als loon voor zijn

verraad ontving, afkomstig waren van Terah, Abraham's vader. Zij waren de eerste muntstukken en zouden het geld zijn geweest hetwelk later Jacob's zonen van de Ismaëlitische kooplieden als prijs voor Jozef ontvingen.

Na een zwerftocht van eeuwen zouden zij voorts behoord hebben tot de geschenken voor het kindeke te Bethlehem, en later door Maria aan den tempelschat toegevoegd zijn, waarna zij in handen van Judas kwamen.

Aan verschillende plaatsen wordt zulk een Judaspenning als kostbare relikwie bewaard. Dr. J. van Geuns verhaalt in zijn „Brieven van een Hollander uit Parijs”, in 1759—60, hoe hem zulk een penning te Brussel getoond werd: „Ik was nieuwsgierig den zilverling te zien, welken men bij de Capucijnen bewaart en van welken gezegd wordt, dat hij één is van die, waarvoor Judas Jezus verried. Ik gaf den Pater mijn begeerte in 't Latijn te kennen en aanstonds was hij zeer gered. Men geleidde mij in de kerk der Carmelieten en haalde uit het Sanctuarium van een altaar een ebenhouten kruis voor den dag, in welks voet de denarius ingelegd was. Hij is oud en gesleten doch schoongemaakt en heeft een kopstuk, waarom eenige versleten letters schijnen te staan. Op zijn zijde, die boven ligt, boven in 't kruis, waren eenige splinters, ruim een stroo breed en circa anderhalf duim lang, in den vorm van een kruis gelegd, welke men mij verzekerde van het kruis Golgotha te zijn.”

* * *

Tot de Goede Vrijdag legenden, aan het plantenrijk verbonden, behoort o.a. die, welke verhaalt, hoe, in de ure van Jezus' sterven heel de wereld vervuld was van droefheid, in welke gedeeld werd zoowel door mensch als dier en plant. De wijnstok van Sorrento droeg voortaan zwarte vruchten, uit welke de Lacryma Christi of Christustraan, vloede. De Treurwilg liet van droefheid zijn takken hangen, de Cypres zou voortaan zich buigen over de graven en de Iris bedekte, uit rouwbeton, zijn gouden kelk met een paarschen sluier, welke kleur stilzwijgendheid, overweging symboliseert.

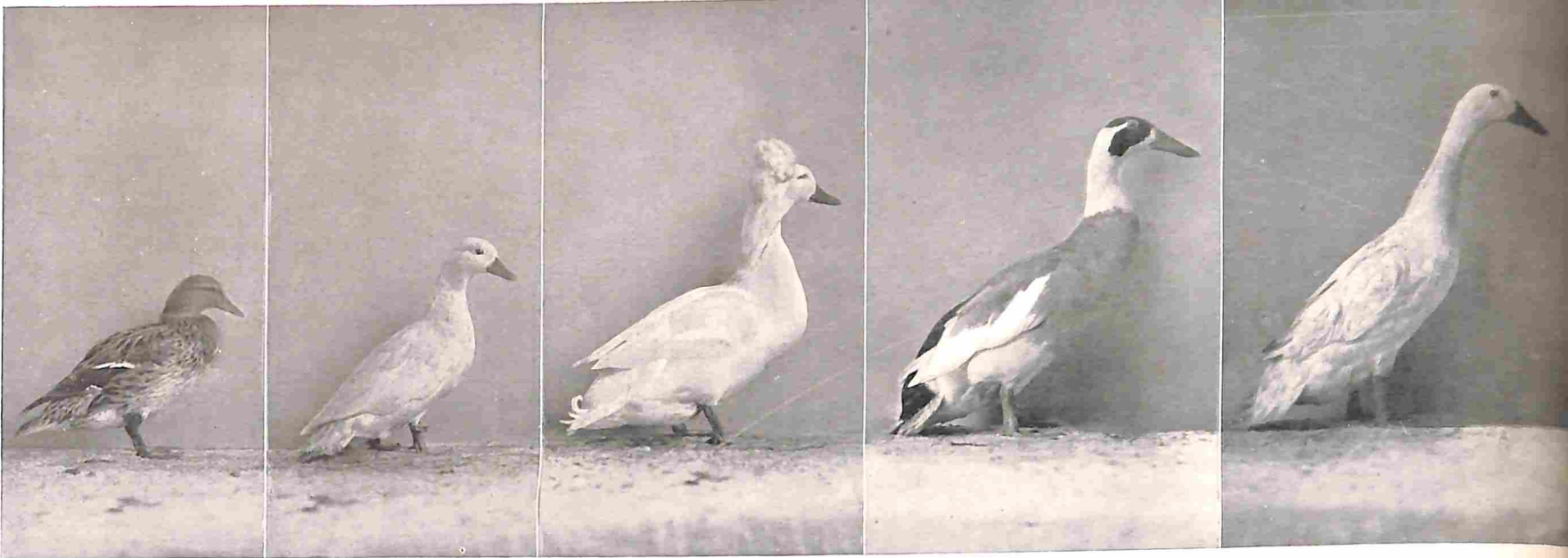
Alleen de Populier bleef ontbewogen bij het zoo droef gebeuren. Toen daalde een Engel neder, die in een gouden kelk het bloed van den Lijder op Golgotha opving en enkele druppels er van uitstortte over den kruin van dien boom, daarbij deze woorden uitsprekende: „waar allen blijk van hun droefheid gaven, waart gij de eenige, die u ongevoelig betoondet, zelfs hebt gij uw kruin noch uw bladeren bewogen ten teeken van rouw — tot straf voor zoo groote hardvochtigheid zult gij ten eeuwigen dage sidderen en men zal u deswege Tremula (van „tremor” = beven) noemen!”

F. W. DRIJVER.

Foto C. Steenberg.

ST. JACOB MET SLAAPMUTS.
GEZICHT OP DE GROOTE KERK MET DEN VAN SLAAPMUTS
VOORZIENEN TOREN.

Foto's C. S. Th. van Gink.

GRAUW
KWAKEREENDJE.
1e pr. Avicultura.
Eigendom van J. H. v. Vliet,
Oudshoorn.

WIT
KWAKERWOERDJE.
1e pr. Avicultura 1917.
Eigend. van C. v. Schoutven,
Poeldijk.

WITTE KUIFEEND
(WOERD).
1e prijs Avicultura 1917.
Eigendom van De Stobbenweide
Tonden bij Voorst.

REEKLEURIGE INDISCHE
LOOPEEND (WOERD).
1e prijs Avicultura.
Eigend. van W. Baron v. Herzeele,
den Haag.

WITTE IND. LOOPEEND
(WOERD).
1e prijs Avicultura 1917.

DE TAMME EEN

EEN EN ANDER OVER DE TAMME EENDENRASSEN.

DE eenden leven nagenoeg evenlang in gedomesticeerden staat, daar waar menschen zijn, als dit met de hoenders het geval is.

Toch komen ze in lang niet zoo groote verscheidenheid voor als de hoenders, hetgeen toe te schrijven is aan de minder groote verspreidheid dezer dieren.

De eenden vertoonen, in getemden staat, dezelfde geneigdheid tot variëren, wat hun vorm en kleur betreft, als de hoenders. Zelfs treft men bij de eenden de witbonte teekening aan, welke bij de hoenders niet constant aanwezig is. Bij de eenden is het mogelijk een scherpe afcheiding te fokken tusschen de witte en de gekleurde partijen.

De Brahma's, Cochins en Langshans vullen de drie voornaamste plaatsen in de Oostersche hoenderklassen.

Bij de eenden zijn het de Pekingeenden, Indische Loopeenden, en de kleine zwarte Fluweeleendjes, welke de Aziatische klasse innemen.

Meer nog dan de hoenders zijn de tamme eenden bestand tegen de ruwheden van ons klimaat. Waar de voorouders der hoenders slechts in de tropische gewesten in het wild worden aangetroffen, daar vindt men de wilde eenden tot in het hooge Noorden van Europa.

De eenden kunnen zeer goed buiten het natte element. Op de kwekerijen van Long Island, waar duizenden eenden gehouden worden en waarvan wij er een paar bezochten, worden de dieren grootendeels op het droge groot gebracht. De eendenkwekerijen van Long Island, welke de staat New York, doch vooral de stad New York, van hunne fijne producten voorzien, danken in hoofdzaak hun bloei aan den invoer van de Pekingeenden, welke door hunne enorme groei-kracht en geneigdheid tot vetworden een dankbaar materiaal vormden in de handen van deze door en door ervaren eendenkweekers.

Waar de Bankiva's, behoudens door de krielhoenders, door de tamme rassen in grootte overtroffen worden, daar is dit al evenzeer het geval bij de eenden. Slechts de kwakerendjes en echte Fluweeleendjes zijn kleiner dan de gewone wilde eenden. De Rouaaneenden, Aylesburyeenden en Pekingeenden zijn ware reuzen, vergeleken bij hunne wilde voorouders.

In ons waterrijk landje zijn de eenden in hun element en bestaat overal gelegenheid om ze ten plattenlande te houden. Toch treft men hier minder eenden aan, dan men in het buitenland steeds denkt.

Wanneer men zoo nu en dan ergens een eendenhok aantreft, dan valt steeds de onpractische bouw daarvan op. Sommige dezer eendenverblijven bewijzen duidelijk minstens een twintigtal jaren oud te zijn.

Hoever eendenhokken treft men nog niet aan, uit vierkante latten vervaardigd, welke zoo dicht op elkaar geplaatst zijn, dat zij de dieren bijna geheel aan het oog onttrekken.

Wanneer men een voldoende lengte van een sloot afbakent en het geheel omrast met gegalvaniseerd gaas, dan heeft men voor de dieren een ideaal verblijf geschapen. Men make de inrichting zoo, dat het bekende dopjeskroost er van uit het overige gedeelte van de sloot vrijelijk in kan drijven. Kan men van een sloot gebruik maken, welke voldoende doorstroming heeft, dan zullen de eenden daarin van alles van hun gading vinden en bovendien

zal daardoor het water nog minder vervuilen. Wanneer men er voor zorgt dat het rasterwerk vrijelijk het buitenwater overal inlaat, dan zal zelfs in slooten met vrij stilstaand water weinig vervuiling daarvan plaats hebben.

De eendenverblijven kunnen betrekkelijk zeer eenvoudig zijn. Een primitief schuurtje, met wat lang stroo op den grond, biedt hun een uitgelezen schuilplaats bij het slechtste weer. Daar eenden zoo mogelijk nog beter tegen koude dan tegen warmte bestand zijn, zorge men voor schaduw. Geboomte of laag wilgenhout of zelfs dicht riet zijn in dit opzicht verre te prefereeren boven een door menschenhand aangebrachte beschutting, tegen de warme zomerzon. Holland is rijk aan tal van ideale plekjes voor de eendenhouderij, terwijl de plantengroei en kleine vischjes op vele plaatsen zeer te hulp komen in de voeding dezer dieren.

Hieronder zullen wij de voornaamste eendenrassen met hunne kenmerken vermelden.

Een der fraaiste eendenrassen komt wel uit Frankrijk. De enorme Rouaaneenden, welke in kleur volkomen met de bekende wilde eenden overeen komen, behooren tot de zwaarste der tamme eendenrassen. Zij dragen het lichaam zeer horizontaal en zijn zoo laag gesteld, dat het lichaam bij het achterlijf den grond bijkans raakt.

Zoo mogelijk nog grooter zijn de zuiverwitte Aylesburyeenden, welke in Engeland ontstaan zijn en in hoofdzaak gefokt werden, om een prima mesteend van zeer grooten omvang op de Londensche markt te brengen. Het vleesch van de Rouaaneenden en Aylesburyeenden is bijzonder fijn van smaak.

De derde groote eend is de Pekingeend. Deze moet zoo gelijkmatig mogelijk geel getint zijn. In tegenstelling met de zachtrose bek der Aylesburys, treft men bij de Pekingeenden een diepgelen snavel aan.

Terwijl de Aylesburyeenden in hoofdzaak de horizontale houding van de Rouaaneenden vertoonen, bezitten de Pekingeenden een eigenaardige opgerichte houding.

De uit Amerika en wel uit den staat New York afkomstige groenglanzende Zwarte Cayugaeenden worden eveneens tot de zware eendenrassen gerekend. Deze eenden vertoonen een geheel zwart en prachtig groen glanzend gevederte.

De blauwe Zweedsche eenden komen in gewicht nagenoeg overeen met de Cayugaeenden. De eerstgenoemden zijn blauw met een witte vlek, welke zich aan de voorzijde van den hals bevindt.

Deze witte vlek treft men trouwens bij vele eendensoorten aan. Bij de bruinachtig zwarte Duclair-eenden strekt de halsvlek zich tot aan den ondersnavel uit.

Hiermede is de rij der zware eendenrassen gesloten.

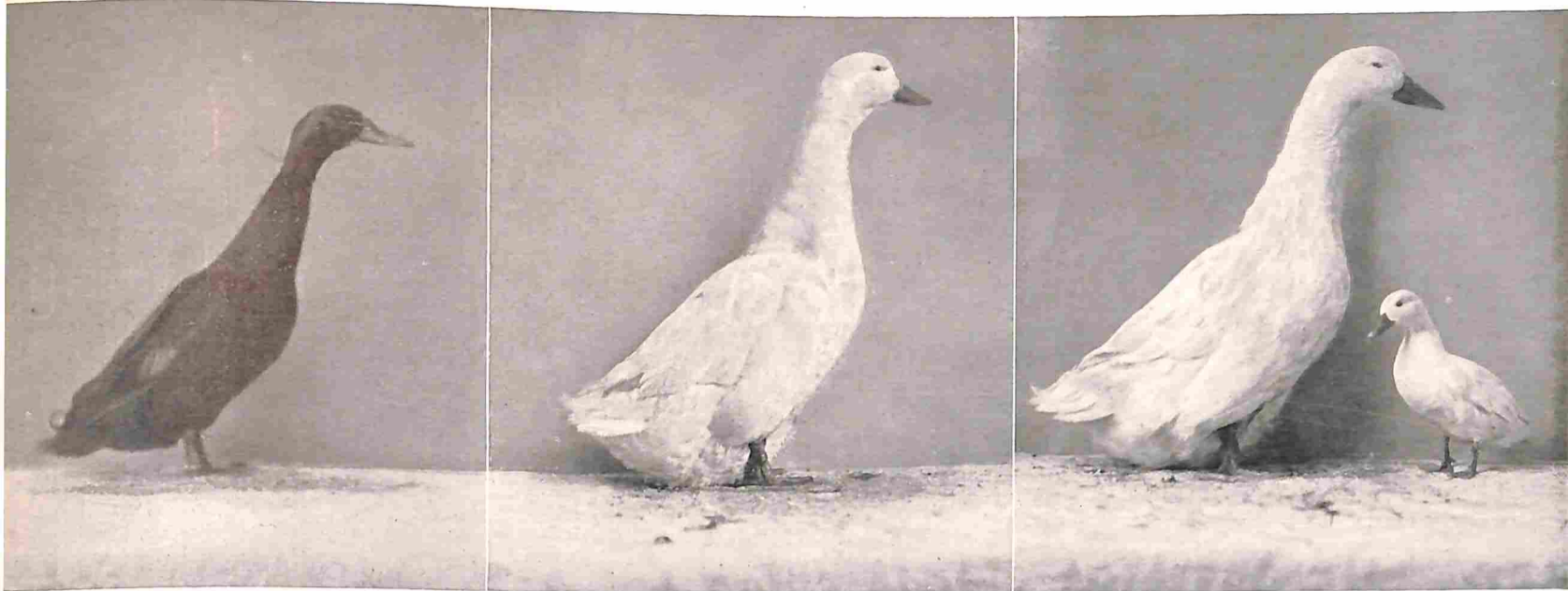
Tot de middelzware klassen behooren de Orpington-eenden, welke in eenkleurig geel voorkomen en in blauw. Wij hebben in Engeland een aantal blauwe Orpington-eenden gezien, doch hebben er geen wezenlijk verschil in kunnen ontdekken met de zeer oude blauwe Zweedsche eenden.

Evenals men kuifhoenders heeft, zoo zijn er ook kuifeenden, ook wel „Krooneenden" genaamd. Meestal treft men deze in wit aan. Er bestaan echter ook zwartbonte.

Slechts weinig kleiner zijn de eenden, welke tot de categorie van lichte eenden behooren.

De meest populaireren hierin zijn wel de Indische Loopeenden. Deze stammen uit Oost-Indië. De oorspronkelijke teekening is de reekleur.

Deze dieren vertoonen namelijk een reekleurig bruin met witte

ZWARTE INDISCHE LOOPEEND
(WOERD).
1e prijs Avicultura 1917.

WITTE PEKINGEEND
(WOERD).
1e prijs Avicultura 1917.

WITTE PEKINGWOERD EN KWAKER-
WOERDJE.
Een Reus en een Dwerg onder de eerste prijswinnaars
op Avicultura 1917.

Eigendom van Hoenderpark „Merwedè”, Muiden.

EENDENRASSEN.

vlekken. De afbeelding hierboven van een woerd van deze variëteit geeft een goed idee van de teekening van dit ras.

Later ontstond ook de witte kleurslag, welke trouwens ook in Indië voorkomt.

Ten slotte wist men door kruising met een ander ras fraaie zwarte Indische Loopeenden te fokken, terwijl daarna iemand in Duitschland er in slaagde om de zwartbonte teekening tot stand te brengen. Deze teekening is precies als bij de reekleurigen.

De Indische Loopeenden hebben een bijna verticale houding en wanneer zij zich oprichten onder het loopen, komt de kop bijna boven de pooten.

Onder de witten treft men tegenwoordig de fijnste slankste dieren aan. De Indische Loopeenden doen hun naam wel eer aan. Zij loopen uitmuntend en verkeerden bij voorkeur op het droge.

België heeft eveneens verscheidene eendenrassen voortgebracht, waaronder de witte en witbonte eenden van Merchtem en La Plaigne.

Meer belangstelling trokken echter hunne, eenige jaren geleden onstane, blauwe Foresteenden. Deze komen voor in twee kleuren, namelijk eenkleurig blauw, de geheel blauwe en blauwe met een zwarten rand om iederen veer.

Ten slotte rest ons nog de dwergklasse der eenden te beschrijven. Hiertoe behooren slechts twee rassen en wel de Kwakertjes en de fraai zwarte Fluweeleenden.

De Kwakertjes komen voor in wit en wildkleurig. De laatsten pleegt men grauwe Kwakertjes te noemen. Deze diertjes onderscheiden zich door hunne buitengewoon korte lepelvormige bekjes. Er bestaan thans ook gekuifde kwakertjes.

Nog rekent men tot de tamme rassen de Muskuseenden. Dit zijn zeer lange eenden, welke zich van de andere rassen onderscheiden door een vleesachtigen ring om de oogen. Zij schijnen niet van dezelfde voorouders af te stammen als de andere eendenrassen. Hunne eieren broeden namelijk niet in dezelfde tijd uit, doch hebben eenige dagen meer nodig.

Kruisingsproducten van gewone eenden met Muskuseenden zijn groot en krachtig, doch niet teelbaar onderling.

De eierproductie van de tamme eenden staat weinig bij die der hoenders ten achter. Daarenboven zijn de eendeneieren buitengewoon groot. Zij vertoonen een groenachtige of blauwachtige witte kleur. Zuiver witte eieren worden vooral door de Indische Loopeenden gelegd, doch deze eierkleur komt ook bij andere rassen voor. Evenzoo treft men stammen aan, welke geelachtig witte eieren leggen, terwijl weer andere diep groen getinte eieren produceeren. De witste eieren zijn het meest in tel. In Engeland heeft men er zich op toegelegd om stammen te verkrijgen, welke nagenoeg uitsluitend witte eieren leggen, hetgeen natuurlijk door teeltkeuze te bereiken is.

Eendeneieren zijn bijzonder vetrijk. De dooier is dieper rood van kleur, dan die van kippeneieren. Zij wegen tot 85 gram en zelden minder dan 60 gram. Zij overtreffen dus de zwaarste kippeneieren, dat zijn die der Braekels, met 15 gram.

Over het algemeen leggen de eenden niet meer dan circa 100 eieren per jaar. De Indische Loopeenden maken echter in dat opzicht een zeer gunstige uitzondering. Deze leggen niet alleen zeer groote eieren, doch brengen het bovendien tot meer dan 200 stuks per jaar. Ons zijn een paar gevallen bekend van Indische Loopeenden, welke tusschen de 220 en 230 eieren per jaar legden. Men mag bij dit ras gerust op een opbrengst van gemiddeld 150 eieren per eend rekenen.

De mannetjeseenden of woerden onderscheiden zich slechts

van de vrouwtjeseenden door een paar gekrulde staartdekveertjes. Bij de wildkleurigen is bovendien het mannetje in een geheel ander vederpakje gestoken.

Hoewel de wilde eenden paarsgewijze leven, worden aan een tammen woerd in den regel meerdere metgezellinnen toevertrouwd. De woerden zijn elkander minder vijandig gezind, dan dit bij hanen het geval is. Toch kan het tusschen hen wel tot hevige vechtpartijen komen. Meestal ruimt echter de minst sterke spoedig het veld.

Eendeneieren hebben een broedduur van 24 tot 28 dagen en vereischen bij de bebroeding een iets lagere temperatuur dan de hoendereieren. Evenals laatstgenoemde, kan men ze in de broedmachine uitbroeden, mits men er dan echter rekening mede houdt, dat zij een veel hoogere vochtigheidsgraad behoeven.

De eendenkuikens zijn even vlug in hunne bewegingen als de hoenderkuikens. Wanneer zij met de moedereend rondzwemmen en er dreigt gevaar, dan duiken zij bliksemsnel onder om verscheidene meters verder op het onverwachts wederom boven te komen. Zij groeien echter veel sneller en zijn veel spoediger slachtrijp.

In hun voeder zijn de eenden veel minder kieskeurig dan de hoenders. Bij voorkeur slobberen zij hun voer op, gedrenkt in water.

C. S. TH. VAN GINK.

Jonge eenden en zonnesteek.

Eendenhouders mogen er wel eens om denken, dat jonge exemplaren steeds een geschikte schuilplaats moeten hebben tegen de middagzonnestrallen. Kippekuikens hebben er niet zooveel weet van, doch voor eendekukens is de felle zomerzon maar al te vaak noodlottig.

Eenmaal getroffen vindt men ze op hun rug liggen, ze kunnen niet meer op de been komen en sterven binnen enkele uren. Toch is het vrij gemakkelijk om een groot verlies aan eenden te voorkomen door de kuikens voor de middagzon te laten schuilen en hun rust en koelte te verzekeren. Volwassen hebben deze vogels niet meer last van zonnehitte als hoenders, doch het schijnt, dat de lichte, donzen veerenbedekking der huid bij jonge eenden niet voldoende is, om de bloed- en hersenverhitting in het zonnige, open veld te kunnen afweren.

Opletten wat de in het wild levende vogels in de vrije natuur tot eigen bestwil doen, is het beste richtsnoer voor den eigenaar van hoenderhof en vijver.

G.

EEN HANDIG OPERATEUR.

(Vervolg).

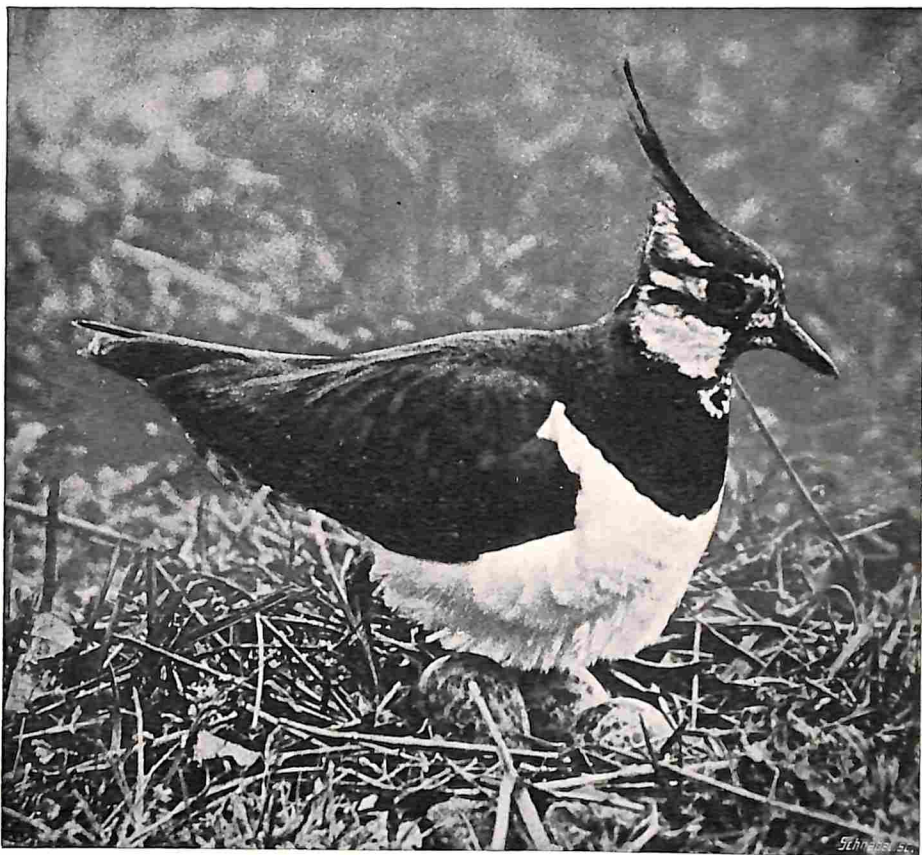
HET is echter voor 't hymenopteer nog lang niet voldoende, dat hij 't meest kwetsbare punt gevonden heeft om er zijn angel in te boren, de plek te vinden, welke alleen door iemand, die in de anatomie en de physiologie der insecten volkomen thuis is, vooraf met juistheid bepaald kan worden: het heeft een nog veel grooter moeilijkheid te overwinnen en hij doet dat op een wijze, waarvan men verbaasd staat. We zeiden zoo even dat het aantal zenuwcentra, die de bewegingsorganen van 't volkomen insect beheerschen, ten getale van drie worden aangetroffen.

Ze liggen min of meer verwijderd van elkaar, slechts in hoogst

enkele gevallen vindt men ze geheel of gedeeltelijk vereenigd. Ze werken onafhankelijk van elkander, zoodat de kwetsuur, aan dezen toegebracht, de verlamming der corresponderende organen veroorzaakt, zonder de functie der andere en van hen afhankelijke ledematen te verstoren. Nu is het voor den te korten angel niet te doen, elk dezer drie stations één voor één te treffen, om de eenvoudige reden, dat ze, achter elkander gelegen zijnde, niet langs een en denzelfden weg te bereiken zijn, bovendien zou 't zeer bezwaarlijk zijn, er in de gegeven omstandigheden mee te manoeuvreren. Nu is het waar, dat bij enkele coleopteren de drie borst-gangliën zeer dicht bij elkaar liggen, ja elkaar nagenoeg raken, er zijn er ook, bij wie de twee achterste vereenigd, om zoo te zeggen samengesmolten zijn; en die zijn het, die de cerceris uitsluitend aanvalt. Die coleopteren, wier bewegingscentra elkander vrijwel raken, ja tot een grooten zenuwknop vergroeid zijn, zullen onmiddellijk door één steek van den angel verlamd worden; en zoo er al meerdere lancet-prikken noodig zijn, dan liggen de aan te tasten organen ten minste onder het onmiddellijke bereik van het noodlottige wapen. Welke zijn nu die zoo gemakkelijk te verlammen coleopteren? Dit is nu juist de kwestie. De machtige kennis van een Claude Bernard is hier niet voldoende, die kan ons in deze niet voorlichten, noch den weg wijzen. Ik beoep mij opnieuw op iederen physioloog wien deze regelen onder 't oog mochten komen. Zou hij, zonder zijn bibliotheek te raadplegen, mij de coleopteren kunnen aanwijzen, bij wie zulk een zenuwcentralisatie wordt aangetroffen, en zou hij zelfs in zijn bibliotheek direct 't boek kunnen vinden, dat hij zou moeten raadplegen?

We wagen ons thans te veel op 't terrein van den specialist, we zijn van den breeden weg afgedwaald en hebben 't zijpad betreden, dat slechts aan weinigen bekend is. Om te weten te komen, wat we thans zoeken, dienen we het prachtige werk op te slaan van M. E. Blanchard, dat het zenuwstelsel der coleopteren behandelt. Ik zie daar dat de bovenbedoelde centralisatie allereerst wordt aangetroffen bij de mestkevers; maar aangezien de meeste teorsch gebouwd zijn, zou de cerceris ze waarschijnlijk noch durven aanvallen, noch kunnen vervoeren; bovendien leven ze in de mest, waar 't propere hymenopteer ze toch niet graag zou opzoeken, vervolgens vindt men een dergelijke zenuw-organisatie bij de Histers, die te midden van een walgelijke lijkvlucht van allerlei rottende stoffen leven en dus ook buiten bespreking kunnen blijven, vervolgens bij de Scolyten, die te klein van gestalte zijn en eindelijk bij de Prachtkevers (Buprestiden) en de Snuitkevers.

Welk een onverwacht licht doet thans de duisternis wijken, waarin 't probleem tot heden gedompeld lag. Van het ontzettend groot aantal coleopteren, die den cerceris tot buit zouden kunnen strekken, zijn slechts twee soorten, de Snuitkevers en de Bupresten, van zijn gading. Zij leven ver van rottende stoffen en ander vuil, die den zindlijken jager een onoverwinnelijken afkeer inboezemen; ze vertoonen in de verschillende vertegenwoordigers van 't geslacht de meest uiteenlopende gestalte, geheel geëvenredigd aan den lichaamsbouw der verschillende roovers, die naar hartelust de begeerde prooi kunnen zoeken en ten slotte zijn ze veel meer dan de andere kwetsbaar op dat ééne punt, het bewegingscentrum van pooten en vleugels waar de angel van 't hymenopteer kan binnendringen. En 't zijn juist de Snuitkevers en de Bupresten, die we met algeheele uitzondering van elk ander coleopteer door de acht cerceris-soorten 1) zien buit maken.

KIEVIT BIJ ZIJN NEST.

Een zekere inwendige overeenkomst, n.l. de centralisatie van 't zenuwstelsel, zou derhalve de oorzaak zijn, dat men in de holen der diverse cercerissoorten slachtoffers opgestapeld vindt, die wat het uiterlijk betreft niet de minste overeenkomst met elkaar vertoonen.

Er ligt in deze keus, zooals slechts een scherpzinnig vernuft heeft kunnen doen, zulk een prachtige oplossing van een reeks moeilijkheden, dat men zich onwillekeurig afvraagt, of men hier geen dupe is van de een of andere hersenschim, of hier een vooraf beredeneerde theorie de echtheid der welbewezen feiten komt verduisteren, of ten slotte de pen niet bezig is een denkbeeldig wonder te beschrijven! Een wetenschappelijk resultaat is niet onomstootelijk bewezen, zoolang een veelzijdig herhaalde proefneming dit niet heeft bevestigd. Laten we dus de physiologische operatie, zooals de tuberkel-cercheris ons die voorgedaan heeft, eigenhandig bewerkstelligen. Indien het ons mogelijk is, langs kunstmatigen weg hetzelfde resultaat te bereiken als 't hymenopteer met zijn angel, n.l. de algeheele vernietiging van de bewegingen en 't bewaren van 't geopereerde object in een volmaakt onbedorven toestand; als 't ons mag gelukken, dit wonder te verrichten bij de coleopteren, die door den cercheris worden gejaagd, of wel met dezulken, die een dergelijke nerven-centralisatie vertoonen, terwijl de proeven op de coleopteren met verwijderde gangliën genomen jammerlijk mislukken, dan zal men toch wel moeten toegeven, dat 't hymenopteer, in de onbewuste inspiratie van zijn instinct een schat van de meest verheven wetenschap bewaart.

J. H. FABRE,
(vert. door P. G.).

1) In ons land komt een Cercherissoort voor, *Cercheris ribiense* L. (ornata Schoeff) die *graafbijen* tot prooi kiest, „dus insecten uit geheel andere orde”. Het zou interessant zijn om na te gaan, of die graafbijen een dergelijke samensmelting van het tweede en derde thoracale gangliën vertoonen, als andere prooi van Cercherissoorten. (Bij de honingbij zijn beide genoemde gangliën inderdaad saamgesmolten). S. L.

KIEVIT EN TURELUUR.

DEZE beide vogels werden in onzen jongenstijd steeds in één adem genoemd, althans gedurende den broedtijd. Hadden we het over den kievit, de tureluur 1) rees dadelijk voor onze verbeelding op en omgekeerd. Vonden we een kievitnest, dan zochten we stilzwijgend den naasten omtrek daarvan af, om de daakeieren te vinden. (In Zeeland spreekt men niet van tureluur, maar van daakje).

Dat we het bij het vinden van een kievitnest een vanzelf sprekende zaak vonden, dat er een tureluurnest dichtbij zou liggen, wijst er dus op, dat tusschen deze twee zaken een min of meer vast verband moet bestaan.

De verklaring daarvan is zeer eenvoudig en logisch. Wel kunnen we niet veronderstellen, dat eenig menschelijk wezen is doorgedrongen in den gedachtengang van deze vogels, maar toch zal iedereen, die ze van nabij kent in hun onderlinge samenleving, dadelijk zeggen, dat de tureluur voor de veiligheid van zijn nest de nabijheid zoekt van den kievit. „Dat doet hij voor de kraaien”, zegt de Schouwsche boer en we zeggen het met hem.

Er is dus in deze geschiedenis nog een derde vogel betrokken, die het verband bewerkt: de zwarte kraai.

Deze, die toch al zoo veel op haar kerfstok heeft, brengt ook onrust en beroering onder de bewoners van onze lage weiden. Zij aast op hun eieren en verscheidene, o. a. het kleine, vredelievende tureluurtje, zijn niet tegen de zwarte dievegge opgewassen. Maar in den rappen kievit heeft ze haar meester gevonden. Als die kleuren kon, werd hij al rood van gramschap, als hij het zwarte gevaar maar in de verte zag. En als de kraai het durft wagen, in de buurt van zijn nest te komen, dan kent zijn woede geen grenzen. Dan ijlt hij ze tegemoet, met driftigen, korten vleugelslag, om, bij haar gekomen, als de bliksem omhoog te schieten en onder zijn heftigsten strijdkreet neer te storten op het zwarte gevaar, dat zijn schatten belaagt.

Tegen die herhaalde, vinnige aanvallen van den gekuifden wildzang is de kraai niet bestand. Wel is ze groter en heeft ze in de sterke pooten en den lompen snavel krachtiger wapens, maar ze legt het in vlugheid en vliegkunst verre tegen den kleineren kievit af. Ook moeten diens vermetele durf en het onweerstaanbare van zijn aanvallen de plumpe kraai, die slechts lage bedoelingen kent, wel den moed benemen, om zich tegen haar aanvaller te keeren. Hoe dan ook, als ze zoo bestookt wordt door den kievit, laat ze wel een heftig kra-kra hooren, slaat ze verwarder de groote vlerken, maar ze schijnt weinig lust te hebben, het met haar tegenstander op een vechten te zetten. Veeleer zou ik denken, dat ze haar toelag door de waakzaamheid van den kievit mislukt ziet en nu maar zoo gauw mogelijk en zonder veel kleerscheuren buiten het bereik van den onversaagden wildeman tracht te komen.

1) De tureluur is reeds meermalen in ons blad afgebeeld; men zie o.a. den jaargang 1911, blz. 249.

Tientallen van keeren hebben we als jongens die opwindende jacht gadegeslagen, hebben we de losbarsting van mijnheer Buskruit, den kievit, staan te verbeiden, als we de kraai, met tragen vleugelslag laag over het grasveld vlerkende, de plaats zagen naderen, waar we een kievitsnest wisten. En als dan op een gegeven oogenblik de kievit omhoog schoot, als de bliksem zoo snel, als zijn vinnige strijdkreet luide boven het vlakke weiland weergalmde en een oogenblik later kraai en kievit beide verloren gingen in een gedwarrel van een viertal vlerken, dan sprongen we in vervoering op en volgden met schitterende oogen de wilde jacht.

Het bovenstaande verklaart voldoende, waarom we op onze omzwervingen in het weidegebied zoo zelden ledige doppen van kievitseieren vonden. De tureluur evenwel was en is voor de rooverijen van de kraai niet gevrijwaard. We vonden herhaaldelijk doppen van zijn eieren her en der in het gras. Maar als hij zich stellen kon onder de beschermende vleugels van den kievit, dan waren zijn rust en de veiligheid van zijn nest gewaarborgd. Alzoo is het ten zeerste verklaarbaar, dat de tureluur welbewust de nabijheid van den kievit zoekt, om zijn huishoudentje in te richten.

We behoeven ons den kievit niet zoo ridderlijk voor te stellen, dat hij de partij opneemt voor zijn zwakkeren buurman, hij kan dien zelfs wel negeren. Maar als de kraai den tureluur nadert, nadert zij ook zijn nest en schiet hij er in blinde woede op af, terwijl de tureluur kalm blijft zitten.

Om de tegenstelling te doen uitkomen in de wijze van nestelen dezer beide vogels, zou ik kunnen zeggen: de kievit maakt zijn nest op het korte gras en de tureluur gewoonlijk in het lange gras. De eieren van den kievit liggen zoo open en bloot mogelijk. Toch vallen ze, door hun overeenkomst in tinten met de nestomgeving, zoo weinig op, dat de niet-geroutineerde eierzoeker ze eerder stuktrappen, dan vinden zal. Ze zijn in 't algemeen groenachtig van grondkleur en hebben grootere en kleinere zwarte vlekken.

Die van den tureluur zijn iets kleiner, geelachtig van grondkleur en hebben mooie, kastanjebruine vlekken. De kenner zal ze niet met die van den kievit verwarren, de leek allicht wel.

Het nest van den tureluur ligt in 't lange gras, zei ik reeds; dit welft zich vaak zoo mooi sluitend over de eieren heen, dat men van een nest niets bespeurt, al staat men er vlak bij. Vaak ook vloog vlak voor onze voeten een daakje op. Maar de gras halmen sloten zich volkomen en we zagen niets. Dan gingen we op de knieën zitten en zochten, met de handen het gras verwijderende, de eieren, die we dan al gauw vonden.

Toen ik aan een boerenjongen in Schouwen vroeg, wat hij liever zocht, kievitseieren of daakeieren, antwoordde hij: daakeieren. Wel eenigszins verwonderd, maar toch zijn antwoord half vermoedend, vroeg ik: waarom?

„Wel”, zei de jongen, „voor daakeieren loop je de bosjes lang gras maar af en kievitseieren liggen zoo open en bloot, dat je ze niet ziet.”

Het klinkt paradoxaal, maar inderdaad, de jongen had gelijk. De kievit is van onze waadvogels wel de waakzaamste. Hij is de waarschuwer van onze lage weiden, zooals de meerkol dat is van het bosch en de wulp van 't stuivende duin. Hij neemt listen te baat om den belager van zijn nest, mensch of dier, af te leiden. Hij is een voorzichtige en schuwe vogel. Toch was ik verbaasd, dat hij zich zoo weinig bekreunt om een aanmerkelijke terreinverandering bij zijn nest.

Den eersten keer, dat ik hem op het nest fotografeerde, had ik een hokje in den grond uitgegraven — 't was in het duin — op 3 M. afstands. Het toestel, een onschuldig groen kistje, stond 1 M. van 't nest af. Met z'n drieën maakten we het hokje gereed. Toen het zoover was, gingen de twee helpers naar huis en ik verdween in den grond. Een uur later kwam de kievit op zijn nest en werd gekiekt. 't Is ook gebeurd, dat ik alleen het duin inging, een kuil groef, dien ik overdekte, op slechts 1 M. afstands, dat ik er maar inkroop en dat een kwartier later de kievit op zijn nest toestapte. En toch stak zoo'n zodenhut een kniehoogte boven den grond uit. De tureluur is nog veel minder schuw — meestal ten minste. Met den kievit kan het voorkomen, dat hij voor het snorren van den sluiters zijn nest in den steek laat, de tureluur wordt er mee vertrouwd. 't Is me gebeurd, dat ik uit volle borst begon te zingen, als ik een opname gemaakt had, terwijl de tureluur, 1 Meter van me af, kalm bleef zitten. Eerst toen ik mijn camera wat heen en weer schoof, vloog hij weg, doch kwam weer zoo terug.

Foto J. Vijverberg.

KIEVIET BIJ
ZIJN NEST.

oostelijke Karpathen bewoont. Volgens de overlevering, welke van ouder op ouder, bij de Hoezoelen overging, zouden de bloeddruppels, die uit het lichaam van den gekruisigden Christus vloeiden, op de aarde den vorm van kippeneieren gekregen hebben en steenhard geworden zijn. De heete tranen van de onder het kruis weenende moeder van Christus vielen op deze wonderlijke eieren en lieten daarop sporen achter. De eieren werden door de aanwezigen opgezameld en gingen, toen Christus was opgestaan, van hand tot hand, onder de blijde mededeeling „Christus is opgestaan”. Daar echter de menschen later steeds zondiger werden, vervloeiden de eieren langzamerhand tot er niets meer van over was en kwamen in de zee terecht, die daardoor rood gekleurd werd. Om nu de herinnering aan die eieren steeds levendig te houden werd het gebruik van het kleuren der eieren ingesteld. Een andere overlevering, welke nog bij de Hoezoelen bestaat, zegt, dat Christus als kind veel van kippen gehouden heeft; zijn moeder zou toen de eieren versierd hebben en ze hem gegeven hebben om er mede te spelen. Toen Christus gekruisigd zou worden versierde Maria verscheidene eieren en bracht ze in haar schort Pilatus ten geschenke. Zij beloofde hem nog veel mooier versierde eieren als hij haar zoon genade wilde schenken. Toen zij zich hem te voet wierp rolden alle eieren uit haar schoot naar verschillende richtingen weg. Sinds dien worden als aandenken aan die gebeurtenis eieren met Paschen versierd, zooals de Hoezoelen gelooven.

Zooals Maria vlekkeloos was, zoo moet ook ieder meisje dat de eieren versiert, want alleen de zwakke sekse houdt zich daar mede bezig, rein zijn. Zoolang de versiering duurt mag geen onreine vrouw het huis betreden of daarin aanwezig zijn: dat zou n.l. de versiering doen mislukken. Valt slechts één druppel verfstof niet op de juiste plaats op het ei, dan is dat een bewijs, dat een onrein vrouwspersoon het huis betreden heeft. Daar alle betoovering haar oorsprong vindt in de oogen der menschen en uit den mond uitgaat, moet ieder vrouwelijk wezen, dat het huis betreedt, in de richting van de versierster de woorden zeggen: „God behoede mij dat ik je schoone werk zou willen betooveren” waarop de versierster verf, was, griffel en eieren met zout bestrooit en daarbij zeer zacht zegt: „Zout in je oogen, vuursteen in je tanden. Zooals de aarde de was niet schaadt zoo zal ook de betoovering van je oogen en van je woorden mijn paascheieren niet schaden.” Reeds eenige dagen voor Palmzondag zoeken de vrouwen, die in het versieren der eieren zeer bedreven zijn, dezulke welke de eerste leg zijn van zeer jonge hennen. Maandag voor Paschen slaan zij ze voor zonsopgang stuk tegen een boom; zij scheiden het eiwit van den dooier en roeren dezen flink in een nog ongebruikten pot. Deze dooier moet de eigenschap hebben, de kleuren op het ei duurzaam te maken en het ei zelf mooi glanzend; nog op denzelfden dag maakt de versierster twee gelijke griffels, waartoe zij een stukje blik uithamert tot het zeer dun is, dat om een naaiaald tot een fijn buisje vormt en daar een haar doorsteekt. Daarna worden de verven bereid en wel, de gele uit gekookte zure appelen, de groene uit de mistel of uit de basten van de pitten der zonnebloem, welke in zuur gemaakt roggegries gekookt worden, de roode uit braziliaansch hout en ten slotte de zwarte verf door het uitkooken van de basten der zonnebloempitten in een oplossing van kopervitriool. Een enkele maal wordt ook wel aniline kleurstof gebruikt. Het water waarin de verven gekookt worden moet voor zonsopgang gehaald worden, voor n.l. een onrein vrouwelijk wezen het aangeraakt heeft. Ten slotte wordt het bovengenoemde eierdooier door de verven gemengd. 's Maandags voor Paschen begint de versiering der eieren. De versierster wascht elk ei, dat haar gebracht wordt in warm water af en legt het na droging op een schoone warme plaats bij den haard. Boven een klein kolenvuur plaatst zij een schoone nog ongebruikte pot met bijenwas. Zoodra deze vloeibaar wordt steekt zij de beide griffels er in; de reeds bereide verven staan intusschen op het vuur te warmen. Nu houdt zij in de linker hand een ei vast dat geheel droog is en grijpt met de rechter een griffel, welks buisje reeds vol vloeibaren was is, en trekt, terwijl zij den griffel over het ei laat glijden, met de was welke in fijnen straal uit het buisje vloeit, lijnen op het ei; dat zijn diewelke geheel wit moeten blijven. Het ei wordt daarna in de gele verf gelegd, waar het een uur lang in blijft liggen; alle niet met was bedekte punten worden nu geel gekleurd. Is

NEST MET EIEN VAN DEN KIEVIT.

HET KLEUREN VAN PAASCH- EIEREN BIJ DE HOEZOELLEN.

BIJ verschillende volkeren, die den christelijken godsdienst belijden, bestaat de gewoonte paascheieren te kleuren. Wel geen ander volk heeft dit gebruik zoo goed bewaard en zich zoo kunstvaardig betoond in het versieren der eieren, als de Hoezoelen, een Roetheensche volksstam, die de

de verf goed droog dan verdwijnen ook de daarmede bestreken plekken onder de was. Met een puntig lucifershoutje wordt nu de groene verf opgestreken en eveneens met was bedekt. Hierop komt het ei in de roode verf, waar het twaalf uur blijft liggen. Wordt ook het zwarte kleursel gebruikt, dan komt eerst weer de was op sommige punten van de roode gekleurde gedeelten en daarna wordt de zwarte verf opgestreken. Het ei dat nu veel op een wasklomp gelijk wordt nu boven het vuur licht verwarmd, waardoor de was week wordt en deze met een drogen doek afgewreven kan worden. Het inderdaad zeer kunstig versierde ei is nu gereed en wordt met spek gewreven om een mooien glans te krijgen. Den eersten Paaschdag worden de eieren in de kerk gewijd. Ook is het de gewoonte, dat een meisje haar uitverkorene zulke eieren geeft en verder iederen jongeman, die met haar gedanst heeft tijdens de halfvasten, er eenige aanbiedt. De eieren, welke na Paschen nog over zijn, worden geledigd; op zijde krijgen zij vleugels van gevouwen gekleurde papier, aan het spitse einde een papieren staart en aan het andere einde een kop uit was. Ze gelijken nu op duiven en worden als versiering van de kamer gebruikt. Men zou, als men de zoo sierlijke gekleurde eieren, waarvan wij er hieronder eenige afbeelden, beschouwt, niet zeggen dat de schoone figuren geteekend en ontworpen zijn door menschen, die nooit eenig systematisch onderricht daarin gehad hebben, die lezen noch schrijven kunnen, van kunstnijverheid niet het minste afweten en wier verstandelijke ontwikkeling niet groot is, doch bij wie het schoonheidsgevoel en kunstvaardigheid zooals blijkt niet gering zijn.

G. WIJGMANS.

Amsterdamsche

Poorten. (Slot).

VEEL ouder dan de Utrechtsche poort was die van den Heiligenweg; Wagenaar schreef dat hij daarvan reeds in het jaar 1480 melding vond gemaakt. Maar 't was een van de kleinere poorten en, volgens oude afbeeldingen, niet veel meer dan een hek met zijvleugels, toegang gevende tot een brug over een singel. In 1601 werd ze afgebroken en vervangen door een sluis. Na de vergrooting der stad van 1593 kwam een tweede Heiligenwegpoort te staan tegenover het grachtje bekend als de Heiligenwegsburchwal, of naar de tegenwoordige gelegenheid op den hoek van het Koningsplein en Heerengracht. In 1636 werd deze houten poort herbouwd van grauwsteen; de afbeelding daarvan was nog lang te zien op den gevelsteen van het hoekhuis. De ets door R. Zeeman geeft die herbouwde poort, een gewrocht van Jacob v. Campen, te zien als een massief gebouw, met de gewone constructie der Amsterdamsche poorten; nl. met een brug er voor met dubbele wip, eindigend in een voorpoort. De gevel was voorzien van Ionische pilasters, versieringen van bergsteen, bloemfestoenen en krijgstroofen in nissen. Op het hooge dak stonden een paar platte vazen, die als schoorsteen dienst deden. Hooft bracht die poort ter sprake in zijn *Warenar*; wanneer de jeugdige Lekker aan Ritsert verteld heeft dat hij een pot met goud ontdekte, zoo vol dubloenen dat hij ze nauwelijks dragen kon, dan vraagt de ander:

Waer heb j'et van daen ehaalt? 't is zijn leven niet choort;

Lekker.

Ginder ongder ien steiger, by de heiligeweghs poort.

Daer lagh het wel dus diep in de modder eweeken.

Ritsert.

Jy deughniet, daer hebj' 'et onnze Warnarbuur zien steeken.

Op de schilderij van Johan v. Kessel in het Rijksmuseum, een sneeuwgezicht, ziet men de lichtkleurige poort scherp afsteken tegen de zwaarbewolkte lucht, terwijl de Heerengracht gestofteerd is met schaatsenrijders (afb. op blz. 167). De gevelsteen, waarop de *Heiligeweghs poort* was uitgehouwen, stond in het huis waarin de boekverkooper Pieter Jan Entrop woonde, en werd bij de herbouwing van dat perceel van den voorgevel verplaatst naar een der zijmuren. De poort zelf werd niet veel meer dan een kwart eeuw oud. Een nieuwe uitleg der stad deed haar in 1663 verdwijnen, en de Leidsche poort kwam, 'n heel eind verder, in haar plaats.

Ook de Raanpoort telde onder de kleinere poorten; „Raanpoortje” zei men trouwens niet zelden.

Aanvankelijk was 't niet meer dan een doorlaat in den stadswal, gemaakt ten gerieve van de lakenbereiders, welke buiten de stadsvesten hunne ramen of stellingen hadden ten einde de

gevolde lakens daarop uit te spreiden. Bij de voortdurende uitbreidingen der stad moesten die ramen herhaaldelijk van plaats veranderen. Eerst stonden ze achter het St. Lucieklooster op de Boommarkt, in de zestiende eeuw op de Raamgracht, in de 17de in het kwartier waar, behalve de Raampoort, ook de Raamstraat, het Raampad en Raampleintje gelegen waren. De overheid wenschte de lakenbereiding en ververij aan te moedigen en aan het bedrijf alle faciliteiten te verleen; van daar dat zij in 't midden van de 17de eeuw dit poortje tegenover de Bloemgracht in den stadswal liet maken. Voor de defensie van Amsterdam was zoo'n gat in den muur echter een nadeel; daarom liet men het poortje fluks dicht metselen toen in 1672 het leger van Lodewijk XIV in aantocht was. Maar toen dit gevaar voorbij was, werd het poortje ook weer geopend, zoodat de talrijke ververs rolders in de stad gereeden toegang tot hunne ramen daarbuiten hadden. Uit de beschrijving van Amsterdam door Melchior Fokkens, in 1662 verschenen, blijkt dat het poortje toen reeds bestond. Het water op dit punt scheen in Bredero's tijd iets minder besmet te zijn dan dat van de grachten in de stad; althans, in zijn *Spaanschen Brabander* leest men hoe Robbeknol, het knechtje van jonker Jerolimo, terwijl hij zijne huislijke bezigheden verricht, zijn meester in het verdachte gezelschap ziet van Trijn Jans en Bleecke An, hetgeen hem doet zeggen:

Myn bet dat is ghemaect, nu mach ick eens gaen strycken

Nae 't Raampoortjens-steyger, en vullen dese Pot

Met klaer water — hoe nou? wel wordje nu niet sot,

Myn joncker by twee Snollen. —

De poort was overwulfd en stak met een fronton boven den

stadswal uit. Daarvóór lag een brug met een dubbele wip, welke naar de lakenramen leidde, en verder naar de houtzaagmolens die buiten de Zaagmolenpoort, hun eigenlijk kwartier, geen plaats hadden kunnen vinden. Het aangroeïend verkeer en 't vele gebruik dat van deze passage werd gemaakt, ook door anderen dan lakenbereiders en houtzaagmolenaars, noopte tot vergrooïing; in 1779 werd de poort zoodanig verbouwd dat men die met rijtuigen passeeren kon. Later werd nog aan weerszijden een glooïing aangebracht, in dien toestand werd ze afgebeeld op de schilderij van W. J. v. Troostwijk in het Rijksmuseum, de poort bij winter voorstellende. De paden daarbuiten werden allengs bezet met herbergen, theetuinen en danslokalen voor de mindere klasse, die er zich des Zondags, en ook des Maandags (de maandaghouders te Amsterdam waren niet van gisteren) dapper vermaakte. Totdat bij een waarschuwend, driewerf herhaald geroep: *binnen, buiten, ho!* alles weer naar binnen stroomde — want poortgeld betaald deed men niet graag. Uit die dagen dagteekende vermoedelijk het kinderversje:

Buiten het Raampoortje

Verkopen ze boekendebrij (boekweitenbrij)

Een bordje voor een oortje,

Met boter en stroop er by.

Roer om de bry,

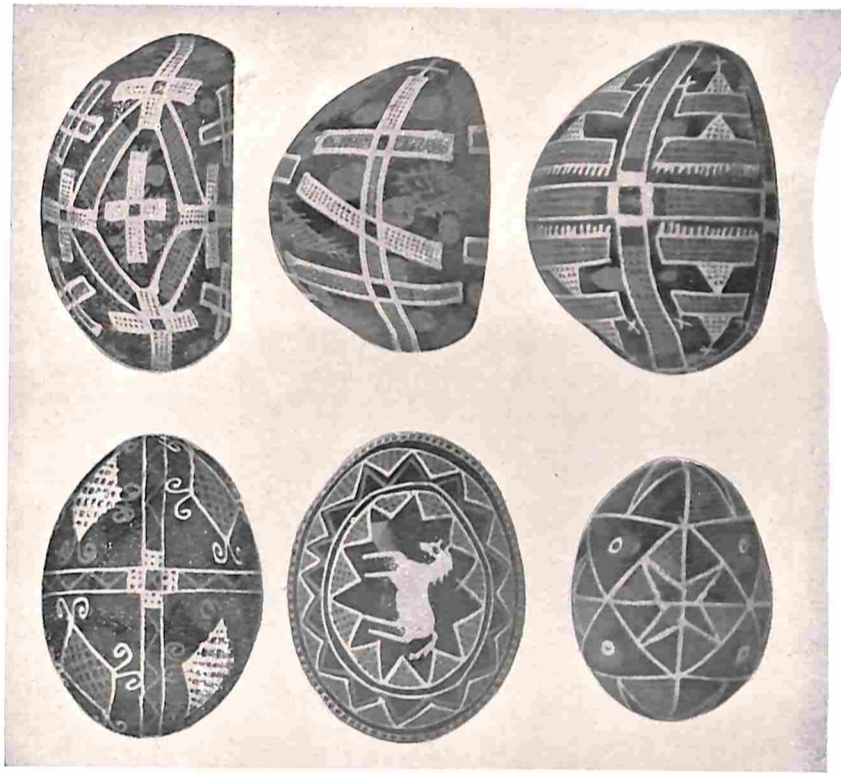
Je zit er by, enz.

Omstreeks het jaar 1840 was de poort in een bouwvalligen toestand geraakt, en dewijl er in den naasten omtrek een wandelpantsoen was aangelegd, zoo vormde deze ontramponeerde antiquiteit met de verfraaide omgeving eene scherpe tegenstelling. Vier jaren later besloot de raad dan ook om de poort te laten afbreken. Zij werd vervangen door eene barrière met wachthuisje voor de ambtenaren der accijnsen, zooals reeds vroeger met de Weteringepoort was geschied. De gebruikelijke klaagzangen bleven niet achterwege; een daarvan, met een houtsnee-afbeelding prijkende, was getiteld: „Het laatst vaarwel der stervende Raampoort”. Een andere poort-elegie vond haren oorsprong niet zoozeer in het feit der slooïing als wel in . . . . de mislukking van den aardappeloogst. Want daardoor was er gebrek ontstaan onder de smalle gemeente, en ten voordeele van die armen werd het vers gedicht. Het telde 18 strofen en zag het licht onder den titel „De Raampoort te Amsterdam bij hare slooïing”, door P. Knuttel Dzn. (De firma Knuttel had eene suikerraffineerderij op de Bloemgracht). De stijl van het geheel liet zich genoegzaam opmaken uit het aanvangscouplet:

Treedt toe, ontmenschte moordenaren!

Verplet, verbryzelt my, barbaren!

Wat deert u myn vernietiging!

HET KLEUREN VAN PAASCHEIEREN BIJ DE HOEZOELLEN.
VERSIERDE EIEN.

Volvoert uw vratige Oudheidsschennis,
Dat deedt ge ook aan mijn vroegre kennis,
Mijn zuster aan de Wetering.

Hoewel de poort nu weg was, het poortgeld bleef bestaan; de nieuwe barrière was er goed voor. Eerst in 1846 werd de laatste poortier, Christoffel Fischer, gepensionneerd. Het baantje was minstens zoo goed geweest als dat van een tolgaarder, want toen in het jaar 1800 het poortierschap werd verpacht, werd het voor de som van f. 3804 den hoogsten bieder toegewezen. In 1802 werd de verpachting weer afgeschaft en de oude poortier, Jan Zacharias Kuijk, in zijn ambt hersteld, maar tegen een recognitie van f. 1300 aan de stedelijke kas. Met ingang van 1 Jan. 1852 werd het poortgeld voor alle poorten van Amsterdam afgeschaft; derhalve ook voor de Raampoort, gelijk men de plek bleef noemen waar slechts een barrière stond. Na den aanleg van de Marnixstraat verdween ook dit tolhek. En tegelijk raakte in vergetelheid een Amsterdamsch spreekwoord, dat van een slechtgaand uurwerk zei: „het loopt gelijk met de Raampoort”.

Een ander „Raampoortgen” gaf toegang tot de lakenramen, die in het begin van de 16de eeuw geplaatst waren op het Oude Nonnenland over de stadsgracht, waar de Raamgracht nog aan den vroegeren toestand herinnert. Langs het tegenwoordige Rusland (St. Ursula-land) liep toen een Raamsloot, en op die hoogte was in den stadswal het poortje aangebracht, waarvan de oude teekeningen nog bestaan. Doch volgens Daniël Willink werd dit poortje reeds in 1528 weggenomen.

Nog zulk een doorlaat was gemaakt op een punt van het tegenwoordige Marnixplein, ten gerieve van de gemeenschap met de zaagmolens buiten den stadswal. Van daar de naam Zaagmolenspoortje. 1) Het stond aan het eind van de Tigchelstraat, tegenover de voormalige Stadsklokgieterij, en dagteekende van het jaar 1631. Om te concurreren met de Zaanstreek, waar de houthandel het voordeel van meerdere ruimte voor de molens had, was door de regeering „tot vordering (bevordering) der neringe en groot gerijf der burgeren aan eenigen kooplieden geconsenteert een merkelicke quantiteit Saegmolens in deser Stede Jurisdictie op te rechten, om aldaer alle houtwaeren te doen sagen”. (Ja, waarvoor anders zou een houtzaagmolen ook dienen!) Deze compagnie van houtkoopers, opgericht tot het bouwen en exploiteeren van houtzaagmolens, ging echter vóór het jaar 1641 weer te niet. Maar toch nam de industrie van bijzondere ondernemers toe en weldra stond het buiten de Zaagmolenspoort zoo vol met molens (er waren er ongeveer vijftig) dat men ook buiten Haarlemmer-, Reguliers- en andere poorten met den molenbouw moest aanvangen ten einde de noodige ruimte te vinden. Op sommige punten geelk het gezicht buiten Amsterdam door al die molens haast op een gezicht uit de Zaanstreek. Wanneer het gezelschap wandelaars uit de *Amstellandsche Arkadia*, de heeren Eelhart, Vrolijkhart en Zedelief met de juffers Geestrijk en Waarmont tot de Zaagmolenspoort genaderd is en er de vele draaiende molenwieken aanschouwt, dan vindt een van deze moraliseerende Amsterdammers aanleiding tot den uitroep:

„Hier moest de grote Don Quichot met zijn trouwe schildknaap Sanche Panche tegenwoordig zijn! O bloet, wat hadt hij nu eene strijt uit te staan onder zo een groot getal van molens, diergelijke gelijk men zegt hij weleer voor reuzen, en Sanche de wieken voor derzelver armen aanzag!”

Er kwam echter een tijd dat een geduchter vijand dan de ridder van la Mancha de stad bedreigde, nl. Lodewijk XIV, wiens legers in 1672 de republiek overstroonden. Toen werd het Zaagmolenspoortje evenals de andere doorlaten in den stadswal dichtgemetseld, maar ook het volgend jaar, na 't aftrekken van den vijand, heropend. Eerst toen de stadswal zelf geslecht werd, verdween deze opening in dien wal, zonder dat er aanleiding bestond om ook hier een barrière te plaatsen, en dan — dat hatelijke poortgeld te eischen. Want door dien cijns zouden de Amsterdamsche poorten bij 't gros van de burgerij in „misselijk aendencken” blijven, ofschoon hun toch niet meer dan een stuiver werd afgevergd. Welnu, 't kon de laatste wezen, en dien verteerde de kleine burger liever in de herberg *De Laatste Stuiver* (gelijk er zich een op den hoek van den Overtoomschen weg bevond) dan dat hij dien aan den poortfiscus moest offeren. Heer en knecht moesten dien stuiver betalen; en de afkeer van die geringe belasting uitte zich nog in de treurzangen, waarmede men de slooping der poorten gemeenlijk begeleidde.

1) Afgebeeld op blz. 148 van het vorige nummer.

AMSTERDAMSCH E POORTEN.
DE HEILIGEWEGSPOORT (HEERENGRACHT HOEK KONINGSPLEIN) IN DE ZEVENTIENDE EEUW.

Naar een aquarel van A. Numan naar Jan van Kessel in het Stedelijk Archief te Amsterdam.

B.v. in het slotvers bij den afbraak van het Raampoortje:

Maar ach! hier kan geen smeeken baten,
Er zijn te velen, die mij haten,
En 'k vraag aan elk: komt dit te pas?
Is 't mijn schuld dat men menigmalen
Een stuiver uit den zak moest halen
Wanneer 'k soms toegesloten was?

Overneming verboden.

S. KALFF.

HET AMERIKAANSCH E DUEL.

DOOR EWALD GERHARD SEELIGER.

(19)

(Geautoriseerde Vertaling).

„WILDE je me niet iets vertellen?” sprak oom Sam, terwijl hij peinzend zijn glas leegdrank. Maar daar wierp de kalkoen zijn eerste schaduw over de tafel en Patrick Peppercorn viel terstond op de lekkernij aan. Oom Sam at mee, om zijn neef gezelschap te houden. „Moet je dien blauwe bril altijd dragen?” vroeg hij ondertusschen. „Langzamerhand zal ik hem afwennen!” antwoordde Patrick Peppercorn. „Voorloopig moet ik nog wat op mijn oogen passen. In Key West is 't licht zoo ontzettend schel. Heel wat menschen moeten daar met zoo'n bril loopen. Als 't donker gaat worden, neem ik hem af. Binnen veertien dagen hoop ik 't er heelemaal zonder te doen.”

De kalkoen werd zorgvuldig afgewerkt en Patrick Peppercorn stak een sigaar aan. Oom Sam stopte zijn pijp. En na een paar veelbeteekenende, stille trekken begon Patrick Peppercorn te liegen. En zonder blikken of blozen loog hij, loog hij, alsof het gedrukt stond.

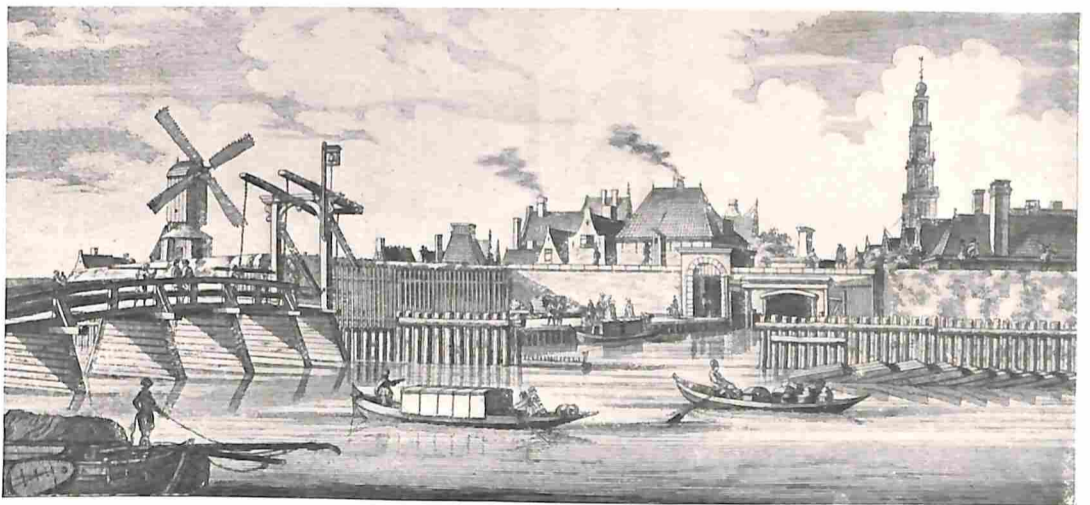
„Waarmee zal ik beginnen?” vroeg hij.

„Begin te vertellen,” stelde oom Sam voor, „hoe je hier van boord ging. Je wilde geld hebben, en ik gaf je mijn vloek mee, omdat je je verloven wilde.”

„Allright!” lachte Patrick Peppercorn. „Met uw vloek beladen ging ik naar Key West. Ik was woest op u. Maar de vloek van zoo'n erfom brengt zegen aan.”

„Je bent dus toch met Gladys Schwab verloofd?” stoof oom Sam op.

„Met Gladys Schwab?” glimlachte Patrick Peppercorn medelijdend. „Luister maar goed, dan zult u wel gauw merken, dat er al heel weinig reden voor me is, nog aan Gladys te denken. Ik heb namelijk, om het nu maar heel in 't kort te zeggen, een mensch, die bijna verdronken was, het leven gered.”

AMSTERDAMSCH E POORTEN.
DE RAAMFOORT IN DE ZEVENTIENDE EEUW.

Naar de gravure uit Dapper.

„Tom, je bent een flinke kerel!” riep oom Sam trotsch en stak hem over de tafel zijn hand toe.

„Ik wilde niet door u geprezen worden,” sprak Patrick Peppercorn bescheiden, „en dat te minder, omdat mijn verdienste daarbij zeer gering was. De jonge man was reeds bijna geheel onder water. Ik sprong hem na, wist hem te pakken te krijgen en trok hem met weinig inspanning op het droge.”

„Hij heeft je toch zeker wel bedankt?”

„Dat kun je toch niet verlangen. Maar nu komt de hoofdzaak. Zijn vader is een milliardair uit New York.”

„Die heeft je zeker wel een paar dollars in de handen gestopt?”

„Maar oom!” antwoordde Patrick Peppercorn. „Bedenkt u toch, dat 't een echte milliardair, een uit den kring van Rockefeller en Carnegie was. En ik de redder van zijn eenigen zoon! Eerst omhelsde hij me op allerlei manieren en drukte mij aan zijn hart. Hij was een milliardair, die werkelijk nog een hart had. Toen kwam zijn dochter. Oom Sam, die dochter was een engel, ondanks hare milliarden!”

„En die dochter omhelsde je zeker ook?” vroeg oom sarcastisch.

„Het zou me niet verwonderd hebben, als ze dat gedaan had. Maar zij was daarvoor te welopgevoed. Dus drukte zij me slechts de hand. Erg lief en zacht. En echte vreugde-tranen hingen aan haar zijden wimpers. O, als u dat gezien had, oom Sam!”

„En daarmee was de zaak uit?”

„Wat denkt u wel?” glimlachte Patrick Peppercorn, waarna hij opzettelijk eenige oogenblikken zweeg. „De vader legde onze handen, nadat wij ze juist losgelaten hadden, weder in elkaar en maakte een zeer beteekenisvolle, voor ieder ingewijde duidelijke handbeweging.”

„Wat voor een handbeweging?” vroeg oom Sam, terwijl hij, sterk onder den indruk van het verhaal, in spanning opstond.

Patrick Peppercorn breidde zegenend zijn handen uit en liet ze daarop weer zakken.

„Verduiveld!” sprak oom Sam teleurgesteld en ging weder zitten. „Hij heeft jullie gekoppeld? Tom, je bent dus toch verloofd?”

„Dat zou u zoo denken!” antwoordde Patrick Peppercorn, terwijl hij alles wat hij aan oprechtheid bezat geconcentreerd uit zijn oogen deed stralen.

„Maar ik deed alsof ik hem niet begreep en vergenoegde mij er mee, haar de hand te kussen. Vervolgens nam ik den vader terzijde. Lieve vriend, zeide ik tot hem, uw bedoeling is zeer edel, maar er staat een hinderpaal in den weg. En deze paal heet Sam Shuttlecock.”

„Ik?” riep oom Sam, van schrik achter in zijn stoel vallende.

„Sam Shuttlecock!” herhaalde Patrick Peppercorn met een stalen gezicht. „Deze heer is mijn oom, en hij ontfermt mij, zoodra ik mij verloofd heb.”

„En wat antwoordde de milliardair?” vroeg oom Sam ontzet.

„Hij glimlachte medelijdend!” antwoordde Patrick Peppercorn. „Want hij dacht aan zijn dollars. Maar ik dacht aan heel iets anders, aan den band, die ons beiden zoo nauw verbindt. En daarvan wilde ik geen afstand doen. Uw liefde, oom Sam, gaat mij boven alle milliardairsdochteren der wereld!”

„Wat beteekent dat?” stotterde oom Sam verbaasd. „Ik begrijp je niet. Bedoel je daarmee, dat je ook hier bij mij zitten zoudt, als ik een arme drommel was?”

Patrick Peppercorn knikte, zonder een woord te zeggen.

„Tom!” stamelde oom Sam en streek zich over de oogen, alsof er op 'tzelfde oogenblik twee muggen in gevlogen waren. „Tom, dat had ik niet achter je gezocht, dat je zóó op je ouden dwazen oom gesteld was.”

„Allright!” riep Patrick Peppercorn, met hem klinkend. „Van

de milliardairsdochter heb ik afgezien. Laat zij maar een anderen man zoeken.”

„Maak je over haar niet bezorgd!” stelde oom Sam hem gerust. „Zelfs de leelijkste milliardairsdochteren komen aan den man.”

„Daarop,” vertelde Patrick Peppercorn verder, „vroeg de vader mij naar mijn finantieëlen toestand. En toen hij bemerkte, dat ik een arme drommel ben, bood hij aan, mij een maandgeld van 1000 dollars te geven. Maar dat kon ik toch niet goed aannemen.”

„Waarom niet?” viel oom Sam hem protesteerend in de rede. „Het geld hadt je wel kunnen aannemen. Hij had het je zeker wel een jaar uitgekeerd.”

„Dat is zoo!” sprak Patrick Peppercorn, bijdraaiend. „En omdat de man op zijn stuk bleef staan, ried ik hem, zich daarover met u in verbinding te stellen. En zoo geschiedde het, dat hij aanbood, de duizend dollars maandelijks aan u te sturen. De eerste zending hebt u zeker al ontvangen.”

„Ik?” riep oom Sam, zijn rechter wijsvinger op zijn borst richtende. „Geen cent heb ik ontvangen. En geloof niet al te vast dat ik ze nog ontvangen zal. Die milliardairs zijn de grootste gierigaards, die er bestaan.”

„De duizend dollars komen vast en zeker!” sprak Patrick Peppercorn op stelligem toon. „Of wilt u mij het geloof aan het goede in de wereld ontnemen?”

„We kunnen het afwachten!” meende oom Sam eenigszins voorzigtiger. „Het is mogelijk dat deze milliardair een uitzondering is.”

„Zeker!” antwoordde Patrick Peppercorn op een toon van vaste overtuiging. „Ik wilde u eigenlijk vragen, mij die 1000 dollar zoolang voor te schieten. Maar nu ik weet hoe u over de zaak denkt, wacht ik liever, tot zij aangekomen zijn.”

Daarop liet hij zich door oom Sam naar 't dek loodsen, zette zich daar naast hem neer en hield hem met visschen gezelschap.

Toen het avond was, wist hij alles van de eigenaardigheden van den ouden heer en vooral van diens opvattingen over de vrije liefde.

„Over het begin kan ik tevreden zijn!” zeide hij, toen hij in Tom Fleitman's kooi lag, waarna hij terstond in slaap viel. Want den geheelen dag had hij zich met oom Sam aan de whisky te goed gedaan. *(Wordt vervolgd.)*

Leo Tolstoi's eerste en zijn laatste gedachte.

Eens op een morgen ontwaakte de kleine Tolstoi. Zijn huis-
onderwijzer Iwanowitsj, in zijn gewatteerden sjamberloek en met zijne tipmuts met kwastjes op het hoofd, ging heen en weer door de kamer om met een muggenklap de vliegen boven Leo's bed dood te slaan. Eén er van viel op het gezicht van den knaap.

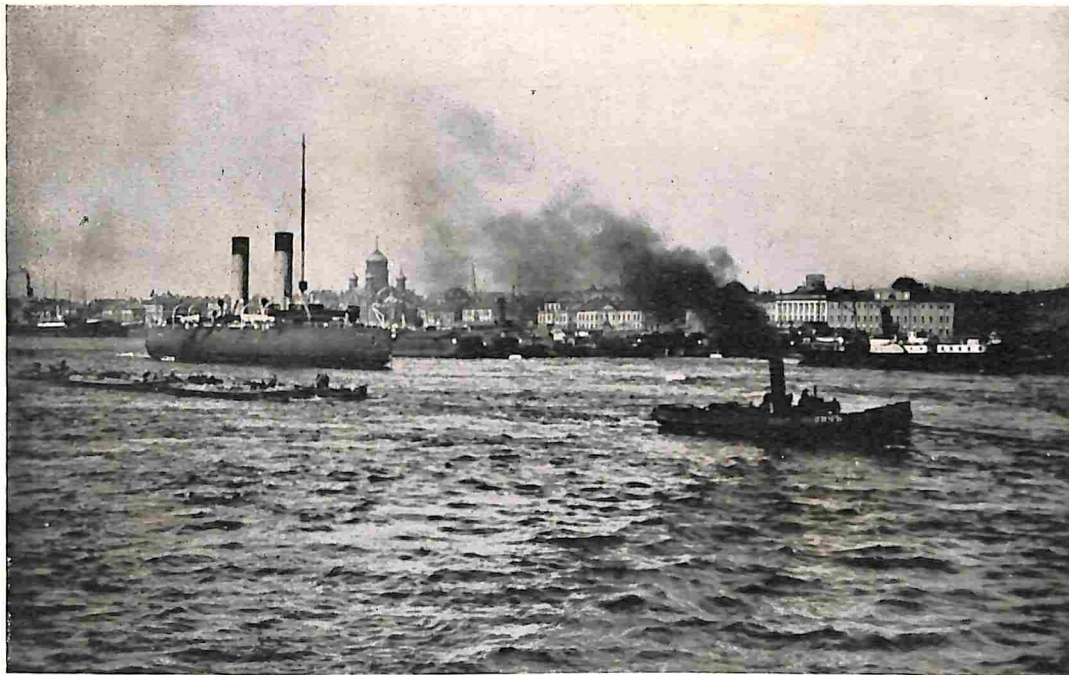
„Waarom laat hij mij niet met rust? Wat heb ik hem gedaan? Waarom slaat hij de vliegen niet dood bij het bed van Wolodja? Daar zijn er toch veel meer! Natuurlijk, Wolodja is ouder dan ik. Ik ben de kleinste van allen, en daarom alleen plaagt hij er mij mee”; dat is de eerste (critische) gedachte geweest van Leo Nicolai Tolstoi.

En weer ligt hij te bed, de twee-en-tachtigjarige, en mag eindelijk gaan sterven. En weer zijn de bezorgde Iwanowitsjen in de slaapkamer; de artsen, de verplegers, de professoren, de popen, die hem naar hunne meening moeten komen plagen met de nietigheden en kwellingen van het sterfbed. Want meer vermogen ze niet. „Waarom staat gij allen bij mij? Zes miljoen menschen zijn in dezelfde omstandigheid als ik”. Dat is de laatste (critische) gedachte van Tolstoi. Is ze niet iets verhevens, deze tachtigjarige logica?

Beide keeren is Tolstoi's gedachte eene uiting van roerende, bijna sentimenteele menschenliefde. Bij het knaapje met begrijpelijk kinderlijk egoïsme op zichzelf toegepast, bij den grijsaard het gansche menschedom omvattend. Maar hier en daar in de groote algemeenheid uitkomend: aan de kleinsten, de zwaksten, de geringsten, de hulpbehoevenden, in één woord aan de groote massa geschiedt onrecht. En het is dus de eerste en onafwijsbare plicht van een ieder, die niet tot een misdadiger ten opzichte van het leven van den tegenwoordigen tijd worden wil, allereerst voor de massa en niet voor de hoogereren te zorgen.

Een lang leven ligt tusschen den muggenklap van anno 1838 en de zuurstofinhalatie der Moskousche professoren op den roden November 1910, een leven, dat in zijn geheel niets anders is dan een strijd voor de hierboven geteekende meening en hare toepassing. Eerst geschiedt deze strijd in den vorm van worstelende, misleidende zelfopvoeding, dan van het voetstuk des grooten dichters, en eindelijk, de heele tweede helft zijns levens, op de wijze van een wereldcatecheet.

S.

DE NEWA VOOR PETROGRAD.